

Working Paper

Àrea de Societat

Sergio Porcel
Lara Navarro-Varas
Jenniffer Thiers

L'evolució de l'estructura socioresidencial de l'àrea metropolitana de Barcelona: dinàmiques de diferenciació residencial i desigualtat urbana en la ciutat postindustrial

IERMB Working Paper in Sociology, nº 15.03, September 2015

IERMB Working Paper in Sociology, nº 15.03, September 2015

Title: L'evolució de l'estructura socioresidencial de l'àrea metropolitana de Barcelona: dinàmiques de diferenciació residencial i desigualtat urbana en la ciutat postindustrial

Authors: Sergio Porcel, Lara Navarro-Varas and Jenniffer Thiers

© Sergio Porcel, Lara Navarro-Varas and Jenniffer Thiers, 2015

Published by:

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
Barcelona Institute of Regional and Metropolitan Studies

Parc de Recerca, Mòdul A
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Cerdanyola del Vallès, Barcelona, Spain.

<http://www.iermb.uab.es>

L'evolució de l'estructura socioresidencial de l'àrea metropolitana de Barcelona: dinàmiques de diferenciació residencial i desigualtat urbana en la ciutat postindustrial ¹

Sergio Porcel

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
Parc de Recerca, Mòdul A, Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Cerdanyola del Vallès, Barcelona
Email: sergio.porcel@uab.cat

Lara Navarro-Varas

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
Parc de Recerca, Mòdul A, Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Cerdanyola del Vallès, Barcelona
Email: lara.navarro@uab.cat

Jennifer Thiers

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
Parc de Recerca, Mòdul A, Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Cerdanyola del Vallès, Barcelona
Email: jennifer.thiers@uab.cat

Abstract: L'espai urbà es configura com una projecció de l'estructura social, reflectint a través de la diferenciació residencial les desigualtats socials presents entre la població resident. En aquesta estructuració socioespacial de les ciutats incideixen aspectes de caràcter global com les grans transformacions socioeconòmiques i demogràfiques, així com aspectes de naturalesa més local que es troben directament relacionats amb la desigualtat social i els mecanismes que intervenen en l'ordenació dels processos de localització residencial. En el cas de la metròpoli de Barcelona, l'anàlisi de l'evolució de la seva estructura socioresidencial durant les dues darreres dècades deixa al descobert una ciutat que tendeix a la fragmentació, guanyant

---

¹ Aquest treball forma part dels resultats obtinguts en el projecte 'La segregació espacial de la pobresa a Catalunya: estructura i dinàmica de la desigualtat social' (Ref.PRO8113), finançat pel programa Recercaixa, convocatòria 2012 i dirigit pel Dr. Sebastià Sarasa.

complexitat. En aquesta transformació són perceptibles els efectes de la desindustrialització i de la globalització, així com les dinàmiques residencials desencadenades durant el boom immobiliari. A més, en aquesta Barcelona postindustrial la qüestió de l'habitatge s'erigeix com el principal element de desigualtat urbana.

Keywords: diferenciació residencial, desigualtat urbana, estructura urbana, Barcelona.

1. INTRODUCCIÓ

L'espai urbà es configura com una projecció de l'estructura social, posant de relleu de manera incontestable les desigualtats socials (Cassiers i Kesteloot, 2012). Això és precisament el que evidencien els processos de segregació urbana o de diferenciació residencial que comporten la concentració de grups socials més o menys homogenis segons el seu nivell de renda i/o segons les seves característiques sociodemogràfiques i demogràfiques, així en diferents àrees de les ciutats. Però no només això, sinó que aquestes concentracions de grups socials es produeixen també en espais morfològicament diferents (Ocaña, 1985). Així doncs, l'espai urbà és el reflex de l'allò social en la forma espacial, una forma espacial que va més enllà de l'allò físic, es tracta d'un ens de naturalesa híbrida (social i territorial) que adopta una estructura, la qual es troba en desequilibri permanent, en transformació constant, efímera. Henri Lefebvre fa referència a aquesta noció de l'espai urbà d'aquesta manera:

“La estructura social figura en la ciudad, y en ella se hace sensible y significa un orden. Inversamente, la ciudad es un fragmento del conjunto social; transluce, porque las contiene e incorpora en la materia sensible, a las instituciones e ideologías. (...) En su nivel específico, la ciudad contiene la proyección de las relaciones sociales.” (Lefebvre, 1978:78).

L'ordre que adopta aquesta imbricació entre la dimensió social i la morfologia urbana és el resultat de la interacció socioterritorial que es produeix en relació a cadascun dels eixos socials que estructuren l'espai urbà. Tot i que aquests eixos poden variar d'una ciutat a una altra, habitualment els més determinants són: l'estatus social, el curs vital i l'origen cultural o l'ètnia (Shevky i Bell, 1955). L'estatus social ve definit normalment a partir d'aspectes com el nivell de renda, la categoria professional o el nivell d'estudis, els quals marquen en gran mesura pautes d'elecció residencial diferenciades entre la població, ja sigui per les diferents possibilitats d'accés a l'habitatge que atorga el poder adquisitiu de cada família o pels diferents

estils de vida que van associats a cada classe social. Per altra banda, les diferents necessitats residencials que van apareixent al llarg del curs vital de les persones són un gran condicionant també a l'hora de seleccionar el lloc de residència. De fet, són precisament les transformacions en l'estructura de les llars les que generen aquesta transformació en les necessitats residencials. En aquest sentit, esdeveniments vitals com ara la formació d'una parella, la seva dissolució o el naixement de fills/es tenen una gran incidència en el fet que les persones decideixin canviar d'habitatge per tal d'adaptar millor la seva residència i/o el seu entorn a les noves circumstàncies. Per últim, la concentració espacial de minories culturals o ètniques és un fet habitual a les grans metròpolis, contribuint també a l'estructuració de l'espai urbà. Aquest fenomen sobretot ve explicat en gran mesura pel particular comportament residencial de la població immigrada, el qual es veu marcat per un seguit de constriccions derivades de les necessitats específiques d'aquest col·lectiu i de la seva condició social, almenys durant els primers anys d'arribada al lloc d'acollida. Per exemple, en la selecció del lloc de residència d'aquesta població intervé de manera decisiva la distribució de l'oferta d'habitatges de lloguer a la ciutat, especialment els de preu baix, així com la proximitat a les xarxes socials de suport.

Un altre aspecte que cal destacar en relació a l'estructura socioresidencial és que les desigualtats espacials i socials es reforcen entre si (Cassiers i Kesteloot, 2012; Jessop et al., 2008; Musterd, 2005), de manera que les dinàmiques de diferenciació residencial influeixen en la distribució d'oportunitats i també en el benestar de la població (OCDE, 2014). És precisament això el que s'ha d'entendre com a desigualtat urbana, la qual pot considerar-se actualment com la *nova qüestió urbana* (Secchi, 2015). En aquest sentit, la planificació urbana pot jugar un paper fonamental per contribuir a millorar la cohesió social en les metròpolis, sobretot en un context en què les grans ciutats tendeixen cada vegada més a fragmentar-se o a polaritzar-se socioespacialment (Sassen, 1991; Castells i Mollenkopf, 1991; Harloe i Fainstein, 1992; Marcuse i Van Kempen, 2000, 2002). Si bé els problemes de desigualtat social no depenen únicament de les intervencions urbanístiques, ni de l'ordenació del territori, un ús apropiat d'aquests elements sí que pot contribuir a lluitar contra l'exclusió social, tot minimitzant l'efecte de determinats aspectes de caràcter socioterritorial que poden agreujar les desigualtats socials. Hi ha almenys tres qüestions que s'han de considerar en aquest sentit a l'hora de planificar o dissenyar ciutats més equitatives: les condicions d'habitabilitat, la distribució dels serveis i equipaments i els transports (Carrera i López, 2014).

L'objectiu principal d'aquest treball, doncs, és precisament realitzar una anàlisi de com ha evolucionat l'estructura socioresidencial en el conjunt dels 36 municipis que integren l'àrea metropolitana de Barcelona, així com

realitzar una diagnosi dels principals elements que siguin rellevants en termes de desigualtat urbana i que es consideren susceptibles de poder ser intervinguts a partir de la planificació urbanística com els que s'acaben d'esmentar.

2. L'ESTRUCTURACIÓ DE L'ESPAI URBÀ

En general, el terme més estès per denominar l'estructuració espacial de la població que té lloc a les grans aglomeracions urbanes és *segregació*, però amb el pas del temps, aquest concepte s'ha tornat cada vegada més ambigu a mesura que s'ha anat sotmetent ha diferents usos. Joan Vilagrasa (1995) assenyala que una de les principals ambigüitats que arrossega actualment aquest concepte és si apel·la a un fenomen que afecta al conjunt de la població resident en una metròpoli o si, en canvi, defineix un fenomen en què tan sol es veu involucrada una part concreta d'aquesta població. Aquesta indeterminació apareix clarament al revisar les definicions que aporten alguns autors rellevants en aquesta matèria. Per exemple, segons Massey i Denton (1988), la segregació residencial és el grau de separació residencial entre un o més grups socials respecte un altre grup, insistent, per tant, en què es tracta d'un fenomen que afecta només a una part dels residents. Per altra banda, Michael White (1988) es refereix a la *segregació* en sentit geogràfic com la desigual distribució dels grups socials a través de l'espai físic, de manera que l'hi atorga la connotació global. En els darrers anys, però, Peter Marcuse (2001), que ha estat un dels autors que més s'ha esforçat en aclarir conceptualment la diversitat de fenòmens d'estructuració socioresidencial que tenen lloc a les grans aglomeracions urbanes, ha afirmat de manera taxativa que la segregació només afecta a una part de la població urbana. A més, l'autor remarca que la segregació es un procés, no un estat. Un procés a través del qual un grup poblacional és forçat a agrupar-se a una àrea urbana determinada. En aquest sentit, segons Marcuse, el concepte de segregació faria referència exclusivament al procés de formació i manteniment d'un *gueto*.

Paral·lelament, Marcuse (2001) proposa també d'altres conceptes per anomenar els processos d'estructuració socioresidencial que concerneixen al conjunt poblacional d'una ciutat. Entre ells destaca particularment per l'interès d'aquesta recerca el d'*agrupament* (*clustering*), que descriu simplement una dinàmica de concentració de grups socials homogenis en determinades àrees urbanes. En aquest cas, l'autor considera que, a diferència de la *segregació*, aquest procés no genera *guetos*, sinó *agrupacions* (*clusters*). Aquesta noció d'estructuració socioespacial serveix per realitzar una aproximació al concepte de *diferenciació residencial*. Es podria dir que el que s'entén per una *agrupació* és molt similar al que s'entén per una *àrea*

socioresidencial, tot i que hi ha diferències. La segona va més enllà que la primera, en la mesura en què a més de l'agrupació espacial d'un grup social homogeni, també implica que aquesta concentració es produeix en una àrea que presenta també una certa homogeneïtat territorial des del punt de vista morfològic. Una *àrea socioresidencial*, per tant, és un fragment socioespacial més o menys homogeni internament, que coexisteix amb altres fragments de característiques diferents, amb els quals, conjuntament, formen l'estructura socioresidencial d'una metròpoli. Partint d'aquest plantejament, la *diferenciació residencial* fa referència precisament a aquesta distinció entre els components (*àrees socioresidencials*) que conformen l'estructura socioresidencial i defineix un estat, no un procés com en el cas de la segregació, encara que sigui un estat precari i volàtil, potencialment canviant, donat el dinamisme inherent que caracteritza l'espai urbà per naturalesa. Duncan Timms (1975), és un dels primers autors que utilitza el terme de *diferenciació residencial* i l'acompanya de la suggerent idea de *mosaic urbà*, fent una referència gràfica als diferents fragments que componen l'estructura socioresidencial de les grans ciutats. En aquest mateix sentit, Paul White (1984) parla de *calidoscopi residencial*. Cal destacar també que el concepte de *diferenciació residencial* comporta un caràcter socioeconòmic important, que s'explicita en la pròpia composició etimològica de l'expressió, on "diferenciació" al·ludeix a l'heterogeneïtat del rang social dels diversos grups poblacionals, mentre que "residencial" situa la qüestió en el territori, considerant l'espai des del punt de vista de la reproducció de les condicions materials d'existència (Aurtenetxe, 1989).

Per tant, la *diferenciació residencial* reflecteix d'alguna manera la diferenciació social en el territori (White, 1988), sobretot en la mesura en què la localització diferenciada dels grups socials a la ciutat respon a lògiques de jerarquia, de dominació i poder, en les quals es contraposen situacions d'inclusió i exclusió o de privilegiats i privats (Castells, 2004). Segons Marcuse (1993), aquesta connotació de jerarquia resulta més adient que la de desigualtat proposada per altres autors (Harvey, 1977; Rodríguez, 2001). En primer lloc, perquè parlar de desigualtat denota que la localització residencial de les llars segueix una distribució lineal, cosa que no succeeix a l'espai urbà. I, en segon lloc, perquè "igualtat" tendeix a ser sinònim d'uniformitat, la qual cosa tampoc té sentit, ja que els emplaçaments territorials són únics. En aquest sentit, la *diferenciació residencial* no comporta únicament heterogeneïtat en l'ocupació urbana, sinó que també provoca que les relacions socioespacials de proximitat i distància entre els grups socials siguin diferents en funció del seu lloc de residència (Barbosa, 2001). Una altra de les característiques importants de la *diferenciació residencial* és la seva naturalesa híbrida, ja que com s'ha assenyalat anteriorment integra elements tant socials com de morfologia territorial. Aquesta característica respon a que les divisions residencials presenten una localització geogràfica

que habitualment correlaciona amb les divisions socials (Marcuse, 2001). Per exemple, resulta lògic que les classes altes resideixin sempre en un entorn més favorable que les classes obreres. I no només això, sinó que la correlació entre la tipologia de l'habitatge i el nivell de renda acostuma a ser també elevada, en la mesura en què l'accés a l'habitatge es troba fortament marcat per un "model selectiu" que filtra els ocupants dels habitatges en funció del seu poder adquisitiu (Alguacil et al., 2013).

Partint d'una idea molt similar a la de *diferenciació residencial*, Peter Marcuse i Ronald Van Kempen elaboren una tipologia teòrica d'àrees socioresidencials a través de la qual recullen la diversitat de formes urbanes presents a les metròpolis globalitzades contemporànies (Marcuse, 1993; Marcuse i Van Kempen, 2000). Aquesta tipologia constitueix la base a partir de la qual desenvolupen el model de *ciutat esquarterada* (*quartered city*) com a resposta al model de *ciutat dual* (*dual city*) plantejat per Saskia Sassen (1991). Els tipus d'àrees socioresidencials que conformen la tipologia d'aquests autors són els següents:

- a) *Àrees residencials luxoses* (*Luxury housing*): són àrees on resideix la població amb rendes més elevades de la ciutat. Formades per habitatges de gran qualitat i superfície, on predominen les cases unifamiliars aïllades. Quan es tracta d'urbanitzacions tancades amb mesures de seguretat elevades i que en ocasions també inclouen activitats d'oficina i comercial, s'utilitza també el terme *Citadels*.
- b) *Ciutat gentrificada* (*Gentrified city*): les àrees gentrificades es localitzen als nuclis històrics regenerats de les ciutats. La seva conformació està directament vinculada al canvi en la estructura productiva de l'economia. Es tracta de les zones on resideix la creixent mà d'obra qualificada que requereix el sistema productiu postindustrial, com a professionals o tècnics qualificats de perfil més aviat jove, als que també se sumen *yuppies* o cosmopolites, que habitualment viuen sols o en parella sense fills. L'arribada d'aquest perfil social als barris centrals de les grans ciutats desplaça als anteriors residents, generalment a famílies de baix poder adquisitiu. Majoritàriament, aquestes transformacions dels nuclis històrics venen precedides per operacions públiques de regeneració urbana que inclouen la construcció d'habitatges atractius per la classe mitjana, així com la localització d'equipaments culturals i d'oci enfocats principalment als gustos i els estils de vida d'aquesta classe social.

- c) *Ciutat suburbana (Suburban city)*: es tracta d'àrees residencials poc denses situades a la perifèria urbana. Entre els seus residents tenen una forta presència les famílies amb fills, predominantment de classe mitjana, que viuen a grans urbanitzacions en cases de propietat unifamiliars aparellades o no. La concentració de famílies amb fills en habitatges de propietat, però, no és exclusiu de les zones de baixa densitat, també es poden trobar àrees residencials similars en àmbits més densos on les cases unifamiliars són substituïdes per blocs de pisos, com per exemple, barris de nova construcció que atrauen la mobilitat residencial de les llars de nova formació o amb fills petits.
- d) *Ciutat de blocs (Tenement city)*: es refereix a àrees socioresidencials conformades per grans blocs de pisos amb un perfil de residents de classe obrera, tant de coll blau com de coll blanc, on predomina també població que passa temporades a l'atur i pensionistes. En aquestes zones urbanes els preus dels habitatges acostumen a ser més assequibles, de manera que també són freqüentades per la població jove emancipada. Aquest tipus d'àrees socioresidencials són les que estarien tendint a reduir-se a les ciutats postindustrials en favor de l'expansió de les àrees gentrificades i de les àrees socialment vulnerables.
- e) *Enclavament ètnic (Ethnic enclave)*: es tracta d'un subtipus d'àrea residencial de classe obrera tradicional que reuneix població amb una mateixa característica ètnica, religiosa o cultural, la qual es congrega per protegir el seu benestar com a comunitat minoritària a la ciutat.
- f) *Ciutat abandonada (Abandoned city)*: són les àrees socioresidencials dels exclosos socialment, situades habitualment a la perifèria urbana, però també poden estar localitzades a zones centríques, generalment als nuclis històrics de les ciutats. Es caracteritzen per l'elevada vulnerabilitat social dels seus habitants com a conseqüència de l'elevat atur i el predomini de economies informals.

Aquesta concepció de l'estructura urbana no és rígida, sinó fluida, varia amb el pas del temps i canvia de ciutat a ciutat en funció de les circumstàncies contextuais. A més, s'ha d'entendre que aquesta tipologia d'àrees socioresidencials recull *tipus ideals* formulats de manera teòrica, la qual cosa no vol dir que estiguin presents a totes les ciutats, ni que quan es donen compleixin exactament amb les característiques que es plantegen a nivell teòric. Tot i així, aquesta tipologia aporta una molt bona referència per

contrastar amb resultats empírics la situació real de casos concrets, que és exactament l'exercici que es realitza en aquest paper.

3. ASPECTES METODOLÒGICS: DE LA INDUCCIÓ A UN ENFOCAMENT DEDUCTIU EN L'ESTUDI DE LA DIFERENCIACIÓ RESIDENCIAL

Tradicionalment, l'estudi de l'estructura social-residencial ha estat vinculat a l'ecologia urbana, concretament amb l'*anàlisi d'àrees socials* (Shevky i Bell, 1955; Shevky i Williams, 1949) primer i, posteriorment, amb l'*ecologia factorial*. L'ecologia factorial, agrupa un conjunt de treballs² que tenen com a element comú l'ús d'un mètode particular d'estudi dels eixos que estructurin i que marquen la diferenciació del espai urbà. El mètode implica l'aplicació d'una tècnica d'anàlisi estadístic multivariable, l'anàlisi factorial, principalment l'anàlisi de components principals. Aquest tipus d'anàlisi estadístic agrupa les variables utilitzades segons el seu nivell de correlació, les aïlla de la resta i genera els anomenats factors. Aquest mètode garanteix la independència dels factors o eixos que estructurin la ciutat i possibilita la descripció de les cèl·lules ecològiques més o menys homogènies (Murdie, 1969). Habitualment les variables que s'inclouen en aquest en aquest tipus d'anàlisi són similars a les utilitzades a l'*anàlisi d'àrees socials*, relacionades amb aspectes demogràfics, socioeconòmics i habitacionals. Però la principal diferència respecte a l'*anàlisi d'àrees socials* és que el seu plantejament no emana d'un esquema deductiu, sinó que l'ecologia factorial segueix una pauta merament inductiva, la qual cosa aporta una major flexibilitat i possibilitat d'introduir una major varietat d'indicadors en l'anàlisi. Aquesta circumstància permet identificar nous eixos estructurants no contemplats a la teoria de l'*anàlisi d'àrees socials*, al mateix temps que dota al mètode d'una major versatilitat a l'hora de realitzar comparacions entre metròpolis de diferents països o a l'hora de realitzar anàlisis evolutius.

No obstant això, les principals crítiques que rep aquest mètode se centren precisament en el seu marcat caràcter inductiu i la manca de base teòrica (Marcuse i Van Kempen, 2000; Timms, 1975). Tanmateix encara hi ha autors que defensen la utilitat de l'ecologia factorial com a instrument per l'estudi

---

² Aquest tipus d'estudis es van aplicar durant les dècades dels anys 60 i 70 en un gran nombre de ciutats nord-americanes (Murdie, 1969; Rees, 1968; Stahura, 1979; Sweetser, 1965; Tryon, 1955) i també europees (Pedersen, 1967, Burgel, 1972, Brady, 1975), així com d'altres llocs del món (Abu-Lughod, 1969; Berry i Rees, 1969). A Espanya, en canvi, aquesta línia de recerca es consolida amb un cert retard, essent desenvolupada sobretot als anys 80 (Abrahamson i Johnson, 1974; Aurengetxe, 1989; Basulto i Arias, 1989; del Campo, 1983; Díaz, 1986; Fernández, 1978; Ferras, 1977; González, 1987; Jiménez-Blasco, 1987; Solà-Morales, 1970).

dels patrons de canvi socioresidencial que es produeixen a la societat postindustrial (Hatz, 2009). Per altra banda, darrerament també s'han dissenyat metodologies més complexes que, per tal d'obtenir una major precisió analítica, complementen l'anàlisi factorial amb d'altres tècniques d'anàlisi. Per exemple, hi ha investigacions on s'encadena l'anàlisi factorial amb l'anàlisi de conglomerats i a més s'afegeix un anàlisi discriminant (Rodríguez, 2000) o s'integren dades d'enquesta (Costa i Porcel, 2013; Lozares i Domínguez, 1993; 1996; Lozares, López-Roldán, i Flores, 2003). També s'han aplicat índexs de segregació, com l'índex de Moran, als resultats de l'anàlisi factorial (Pérez i Santos, 2011) o, fins i tot, s'ha articulat una anàlisi de conglomerats amb l'anàlisi d'informació qualitativa (Duhau i Giglia, 2008).

La metodologia emprada en aquesta recerca per analitzar l'àrea metropolitana de Barcelona es troba en aquesta línia d'innovació metodològica, però buscant a més superar les limitacions de l'esquema inductiu propi de l'ecologia factorial. En aquest cas, s'ha previst un disseny metodològic multimètode (Brewer i Hunter, 2006; Morse, 2003) basat en la integració de diferents dades quantitatives: dades del *Cens de població i habitatges*, bases cartogràfiques i dades de l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*³. Aquesta estratègia metodològica s'orienta a corregir, a partir de la complementarietat de les diferents dades utilitzades, les febleses o les limitacions que presenten per si soles a l'hora de cobrir l'objecte d'estudi (Brewer i Hunter, 2006). Es tracta, per tant, d'un model de triangulació complementari (Erzberguer i Kelle, 2003), on els diferents tipus de dades s'usen per obtenir una visió ampliada del domini estudiat, articulat des de diferents angles, fent arribar unes dades on no arriben les altres, amb la intenció de millorar la interpretació de l'anàlisi i d'aprofundir en el coneixement del fenomen. El resultat és el d'un conjunt d'anàlisis de dades diferents que s'integren entre sí conservant la seva pròpia naturalesa i aportant una àmplia i rica visió de l'objecte d'estudi (Moran-Ellis et al., 2006). La diversitat d'aspectes que es reuneixen amb les diferents dades permet explorar diverses dimensions del fenomen investigat, facilitant i incrementant la seva comprensió en la mesura en què s'obté la seva "fotografia completa" (Erzberguer i Kelle, 2003). En definitiva, l'ús de diverses dades triangulades permet comprendre amb major profunditat el fenomen, afegint rigor, amplitud i profunditat a la investigació.

En el cas que es presenta, com ja s'ha esmentat, s'integren dades censals, cartogràfiques i d'enquesta, amb les quals s'aconsegueix aprofundir en el coneixement de l'estructura socioresidencial de l'àrea metropolitana de

---

³ Per una explicació més aprofundida d'aquesta metodologia vegeu Porcel et al. (2011) i Costa i Porcel (2013).

Barcelona. En primer lloc, les dades del cens, al tractar-se de dades poblacionals, ofereixen un gran abast territorial, arribant a escala inframunicipal i permeten estructurar totes i cada una de les seccions censals de l'àrea metropolitana de Barcelona a partir d'informació social i territorial. En segon lloc, les bases cartogràfiques i el treball amb SIG aporta a les dades anteriors una dimensió espacial precisa, fent possible mantenir una visió analítica ancorada al territori objecte d'estudi. Finalment, les dades provinents d'enquesta, molt més àmplies i diverses en termes de contingut que les disponibles en el cens, complementen les informacions socioterritorials, incrementant l'exhaustivitat de la caracterització de les àrees socioresidencials resultants de l'anàlisi.

Taula 1. Implicacions de les diferents dades en relació a l'objecte d'estudi

Tipus de dada	Limitacions per cobrir l'objecte d'estudi	Potencialitats per cobrir l'objecte d'estudi	Dimensió que cobreix de l'objecte d'estudi
Dades poblacionals	Informació socioterritorial disponible limitada	Abast territorial absolut de dades socioterritorials	Estructura
Bases cartogràfiques	Manca d'informació social	Localització de resultats d'anàlisi	Ubicació espacial
Dades d'enquesta	Abast territorial molt limitat	Diversitat d'informació socioterritorial	Contingut socioterritorial

Font: Elaboració pròpia

L'estructura del mètode que s'ha seguit consta de dues fases: a la primera, es construeix una tipologia d'àrees socioresidencials que serveix per estructurar el territori objecte d'estudi a partir d'una seqüència d'anàlisi de components principals i d'anàlisi de classificació automàtica⁴. Les unitats d'anàlisi han estat les seccions censals i s'ha d'explicitar que la implementació d'aquestes tècniques d'anàlisi multivariable s'ha realitzat per separat a la ciutat central i a la primera corona metropolitana. Aquesta decisió ve justificada pel fet que, com han demostrat alguns estudis, les dinàmiques d'estructuració socioespacial són molt diverses entre el centre i la perifèria (Rees, 1968; Stahura, 1979), de manera que si no es diferencien a l'anàlisi es poden produir biaxos importants en els resultats. Per altra banda, també és important assenyalar que a l'hora de decidir la classificació resultant no s'han seguit els

⁴ Aquesta seqüència d'anàlisi està força estandarditzada en l'àmbit de les ciències socials per a la construcció de tipologies. Per consultar altres exemples d'aplicacions vegeu: (Cea D'Ancona, 2004; Domínguez i López-Roldán, 1996; Lozares, Martín, i López-Roldán, 1998; López-Roldán, 1996).

criteris estrictament estadístics, sinó que s'ha prioritzat l'encaix dels *tipus* resultants amb els *tipus* teòrics proposats a la tipologia d'àrees socioresidencials de Marcuse i Van Kempen descrita anteriorment (Marcuse, 1993; Marcuse i Van Kempen, 2000)⁵. D'aquesta manera, s'ha superat l'orientació inductiva d'aquest tipus d'anàlisi, passant a introduir un criteri deductiu a l'hora de construir la tipologia que facilita la interpretació dels resultats. Les variables sobre les quals s'ha realitzat tota aquesta anàlisi queden recollides a la taula 2.

Taula 2. Relació de dimensions d'estructuració espacial i variables utilitzades a l'anàlisi de components principals i a l'anàlisi de conglomerats

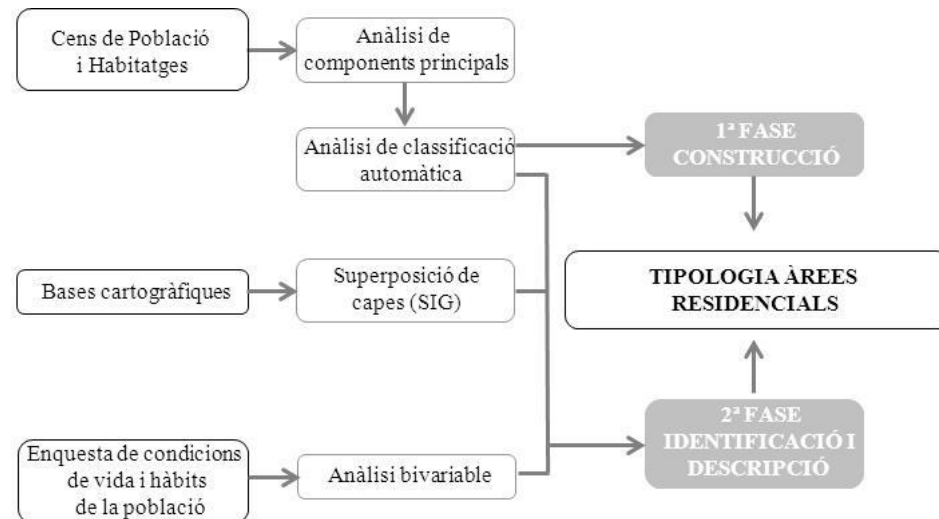
Dimensions	Variables
Estutatus social	Relació amb l'activitat dels membres de la llar
	Categoria socioprofessional
	Situació de treball
	Sector d'activitat
	Taxa d'atur
	Taxa d'ocupació
	Taxa d'activitat
	Nivell d'estudis
Estatus familiar/Curs vital	Nombre de membres de la llar
	Estructura de la llar
	Edat
Origen cultural	Lloc de naixement
	Anys de residència a Catalunya
	Coneixement del català
Estructura de la propietat	Règim de tinença de l'habitatge
Morfologia urbana	Superfície de l'habitatge
	Any de construcció de l'habitatge
	Nombre de plantes de l'edifici de residència
	Estat de l'edifici de residència

Font: Elaboració pròpia.

Posteriorment, a la segona fase, una vegada construïda la tipologia, es descriuen i s'analitzen els diferents tipus d'àrees socioresidencials a partir de la combinació d'informació de tipus social provinent de l'enquesta i territorial a partir de les capes SIG.

⁵ Una pràctica similar és suggerida per Haase i Pratschke (2005) a l'hora de seleccionar el nombre de factors en una Anàlisi de Components Principals.

Figura 1. Articulació dels diferents tipus d'anàlisi

Font: Elaboració pròpia

4. FRAGMENTS D'UNA METRÒPOLIS: CARACTERITZACIÓ I EVOLUCIÓ DELS TIPUS D'ÀREES SOCIORESIDENCIALS A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA

Segons l'anàlisi realitzada, l'àrea metropolitana de Barcelona s'estructura l'any 2011 en 6 tipus d'àrees socioresidencials: *àrees residencials de classes mitjanes i altes*, *barris de noves classes mitjanes urbanes*, *àrees d'afluència de famílies amb fills*, *àrees mixtes de classes intermèdies*, *barriades obreres* i *zones envellides i degradades*. No obstant, com es pot observar a la taula 3 i també a les figures 2, 3 i 4, aquesta estructura s'ha anat modificant des de 1991, tornant-se complexa.

Taula 3. Distribució de seccions censals i d'habitants segons àrees socioresidencials. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2011

		Seccions censals urbanes (%)			Població (%)		
		1991	2001	2011	1991	2001	2011
Barcelona	Àrees residencials de classes mitjanes i altes	15,4	26,3	10,6	14,8	25,3	10,5
	Barris de noves classes mitjanes urbanes	..	..	12,9	..	..	13,5
	Àrees d'afluència de famílies amb fills	..	..	..	..	..	0,0
	Àrees mixtes de classes intermèdies	56,5	44,3	35,5	59,1	47,2	34,7
	Barriades obreres	20,5	22,8	36,4	20,6	21,5	34,8
	Zones envellides o degradades	7,6	6,6	4,6	5,6	6,1	6,5
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Resta AMB	Àrees residencials de classes mitjanes i altes	3,5	4,8	6,8	4,0	7,0	8,5
	Barris de noves classes mitjanes urbanes	..	..	..	..	..	..
	Àrees d'afluència de famílies amb fills	..	7,0	8,2	..	8,3	11,8
	Àrees mixtes de classes intermèdies	30,0	27,5	31,6	31,7	30,4	32,6
	Barriades obreres	62,3	52,0	37,2	60,2	46,4	32,4
	Zones envellides o degradades	4,2	8,7	16,2	4,0	7,8	14,7
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total AMB	Àrees residencials de classes mitjanes i altes	11,3	17,4	8,7	9,8	16,5	9,5
	Barris de noves classes mitjanes urbanes	..	..	6,4	..	..	6,8
	Àrees d'afluència de famílies amb fills	..	2,9	4,2	..	4,0	5,9
	Àrees mixtes de classes intermèdies	47,4	37,4	33,5	46,5	39,1	33,7
	Barriades obreres	34,9	34,8	36,8	38,9	33,5	33,6
	Zones envellides o degradades	6,4	7,5	10,5	4,9	6,9	10,6
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: INE. Cens de la Població i Habitatge

Els tipus d'àrees socioresidencials resultants són equiparables, amb més o menys matisos, amb la majoria de tipus d'àrees socioresidencials que plantegen Marcuse i Van Kempen (2000) a nivell teòric (taula 4). De fet, l'existència de matisos justifica que els noms dels tipus d'àrees socioresidencials empírics no s'ajustin als teòrics, tot i que en essència sí que es pot trobar una correspondència clara:

- a) Àrees de classes mitjanes i altes, aquest tipus d'àrea socioresidencial es correspon amb les àrees residencials luxoses en la mesura en què és allà on es concentren residencialment els estrats socials més alts i on predominen els habitatges de més qualitat i de superfície més gran de l'àrea metropolitana de Barcelona. No obstant això, aquest tipus d'àrea socioresidencial apareix a la metròpolis Barcelonina amb un caràcter morfològic més divers que en el plantejament teòric. És a dir, no només es limita predominantment a zones de baixa densitat amb cases unifamiliars aïllades, sinó que, a part d'això, també té una forta presència a la ciutat compacta. A més, en termes de composició social, el tipus teòric descriu més aviat àrees residencials formades bàsicament per una elit social força extrema, mentre que el tipus empíric inclou una visió més àmplia, incloent, a part de les classes altes, les classes mitjanes.
- b) Barris de noves classes mitjanes urbanes, els trets que determinen la similitud d'aquest tipus d'àrea socioresidencial amb la ciutat gentrificada és el predomini de residents de perfil professional qualificat, amb un pes important d'estrangers, aparentment amb menor poder adquisitiu que els residents en les àrees de classes mitjanes i altes, que viuen sols o en parella sense fills i en habitatges de lloguer localitzats en zones cèntriques. Per altra banda, el que diferencia aquesta forma espacial empírica respecte el seu referent teòric és que abasta àrees que van més enllà dels nuclis antics —tot i que també té una presència rellevant en aquests indrets—, i que, per tant, difícilment es poden considerar únicament com a àrees gentrificades.
- c) Àrees d'afluència de famílies amb fills, com el seu referent teòric, la ciutat suburbana, el principal tret d'aquest tipus d'àrea socioresidencial és el predomini entre els seus residents de famílies amb fills i propietàries del seu habitatge. No obstant això, en el cas del sistema metropolità de Barcelona aquestes àrees tenen un caràcter molt més conjuntural que en el plantejament teòric. Les àrees d'afluència de famílies amb fills es troben directament associades a les pautes residencials que es van produir arrel del boom immobiliari, molt marcada per l'adquisició d'habitatges en propietat davant les facilitats de crèdit que ofería el sistema financer aleshores. Això fa que un dels trets de major pes idiosincràtic d'aquestes àrees, a part dels que ja s'han assenyalat, sigui que els residents portin poc temps vivint a l'habitatge i que tinguin un deute hipotecari pendent. En aquest sentit, la localització en àrees de baixa densitat, que és un dels aspectes estereotípics del concepte suburbà i que recull el tipus teòric, no té gaire rellevància en la definició del tipus d'àrees socioresidencials, de fet, més aviat es troben

més presents en zones d'urbanització compacta de fora de Barcelona ciutat, particularment l'any 2011.

- d) Àrees mixtes de classes intermèdies i Barriades obreres, aquests dos tipus d'àrees socioresidencials es corresponen amb el mateix tipus teòric, la ciutat de blocs. Són les dues àrees que aglutinen el gruix dels treballadors semiquualificats tant de serveis com de la indústria. En tot cas, s'ha considerat important mantenir-les separades, ja que hi ha diferències importants entre totes dues. D'una banda, les àrees mixtes de classes intermèdies són força heterogènies internament, d'aquí el terme "mixtes" en la seva denominació, trobant-se entre els seus residents treballadors predominantment de serveis semiquualificats, tot i que també es percep la presència de treballadors qualificats. En qualsevol cas, es tracten majoritàriament de treballadors de coll blanc catalanoparlants. Per altra banda, a les barriades obreres es concentren sobretot treballadors industrials, de coll blau, que han anat essent substituïts amb el pas dels anys per treballadors dels serveis no qualificats. Però sobretot un dels trets distintius més importants d'aquest tipus d'àrea socioresidencial és que acull a població majoritàriament castellanoparlant, protagonistes o descendents de les diverses onades migratòries procedents de la resta de l'Estat espanyol que va rebre la demarcació de Barcelona durant el segle XX, així com també part de la població estrangera arribada en la darrera onada d'immigració internacional.
- e) Zones envellides o degradades, aquestes àrees es caracteritzen pels dèficits que presenten tant els habitatges com el mobiliari urbà, així com per l'alta presència de gent gran entre els seus residents. Es tracta de zones que apleguen també una proporció elevada de població estrangera immigrada i de treballadors no qualificats i, a més, és on es localitza una incidència més intensa de les situacions d'atur. Tots aquests trets situen a aquest tipus d'àrees socioresidencials com el més vulnerable en termes socials i urbanístics i, en aquest sentit, es correspon en essència amb el tipus teòric de la ciutat abandonada. Tot i així, el tipus teòric es limita a englobar situacions molt més extremes que les que apareixen a nivell empíric a Barcelona, potser més pròpies de ciutats nord-americanes o llatino-americanes que no pas de ciutats europees.

Taula 4. Evolució de la tipologia d'àrees socioresidencials de l'àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2011

Tipologia d'àrees socioresidencials resultant			Tipologia d'àrees socioresidencials teòrica (Marcuse, 1993; Marcuse i Van Kempen, 2000)
1991	2001	2011	
Àrees de classes mitjanes i altes	Àrees de classes mitjanes i altes	Àrees de classes mitjanes i altes	Àrees residencials luxoses (<i>Luxury housing</i>)
-	-	Barris de noves classes mitjanes urbanes	Ciutat gentrificada (<i>Gentrified city</i>)
-	Àrees d'afluència de famílies amb fills	Àrees d'afluència de famílies amb fills	Ciutat suburbana (<i>Suburban city</i>)
Àrees mixtes de classes intermèdies	Àrees mixtes de classes intermèdies	Àrees mixtes de classes intermèdies	Ciutat de blocs (<i>Tenement city</i>)
Barriades obreres	Barriades obreres	Barriades obreres	
-	-	-	Enclavament ètnic (<i>Ethnic enclave</i>)
Zones envellides o degradades	Zones envellides o degradades	Zones envellides o degradades	Ciutat abandonada (<i>Abandoned city</i>)

Font: Elaboració pròpia.

Per últim, cal destacar que l'únic tipus d'àrea socioresidencial que no s'identifica empíricament a l'àrea metropolitana de Barcelona és l'*enclavament ètnic*. Això no vol dir que no hi hagi pautes de concentració residencial de població estrangera o procedents d'un país concret en un àrea determinada de la conurbació de Barcelona, sinó que no es detecta cap àrea amb un pes rellevant en l'estructura socioresidencial que s'aproximi a aquest tipus teòric. És precís tenir en compte que quan Marcuse i Van Kempen (2000) parlen d'*enclavament ètnic* es refereixen més aviat a la idea de comunitats urbanes (Gans, 1962; Suttles, 1968), composades en una proporció molt elevada per població d'un mateix origen cultural o d'una mateixa ètnia diferent a la majoritària, que continuen mantenint i conservant les pautes culturals i de consum corresponents al seu lloc d'origen i que no necessàriament presenten un perfil socialment vulnerable. Malgrat la intensa arribada d'immigració internacional que es va produir amb el tombant de segle aquestes realitats socioespacials no s'han conformat fins ara a l'àrea metropolitana de Barcelona, tal com apunten també els darrers estudis més específics que s'han realitzat sobre aquesta qüestió (Galeano, Sabater, i Domingo, 2014; Martori i Apparicio, 2011). En aquest sentit, a diferència d'altres ciutats, l'assimilació residencial del gran volum de estrangers

immigrants que ha rebut en els darrers anys Barcelona i la seva àrea metropolitana s'ha produït d'una forma més aviat dispersa, integrant-se amb la població autòctona principalment en nuclis antics i en barriades obreres (Musterd i Fullaondo, 2008).

A continuació, s'analitza de forma descriptiva cadascun dels tipus d'àrees socioresidencials per tal de caracteritzar-los de forma detallada. En aquesta anàlisi s'incideix en com han evolucionat les diferents formes urbanes tant en la seva composició interna, atenent els eixos d'estatus social, curs vital, origen geogràfic i morfologia urbana, així com en els patrons d'ocupació territorial que han seguit.

Figura 2. Àrees socioresidencials. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991

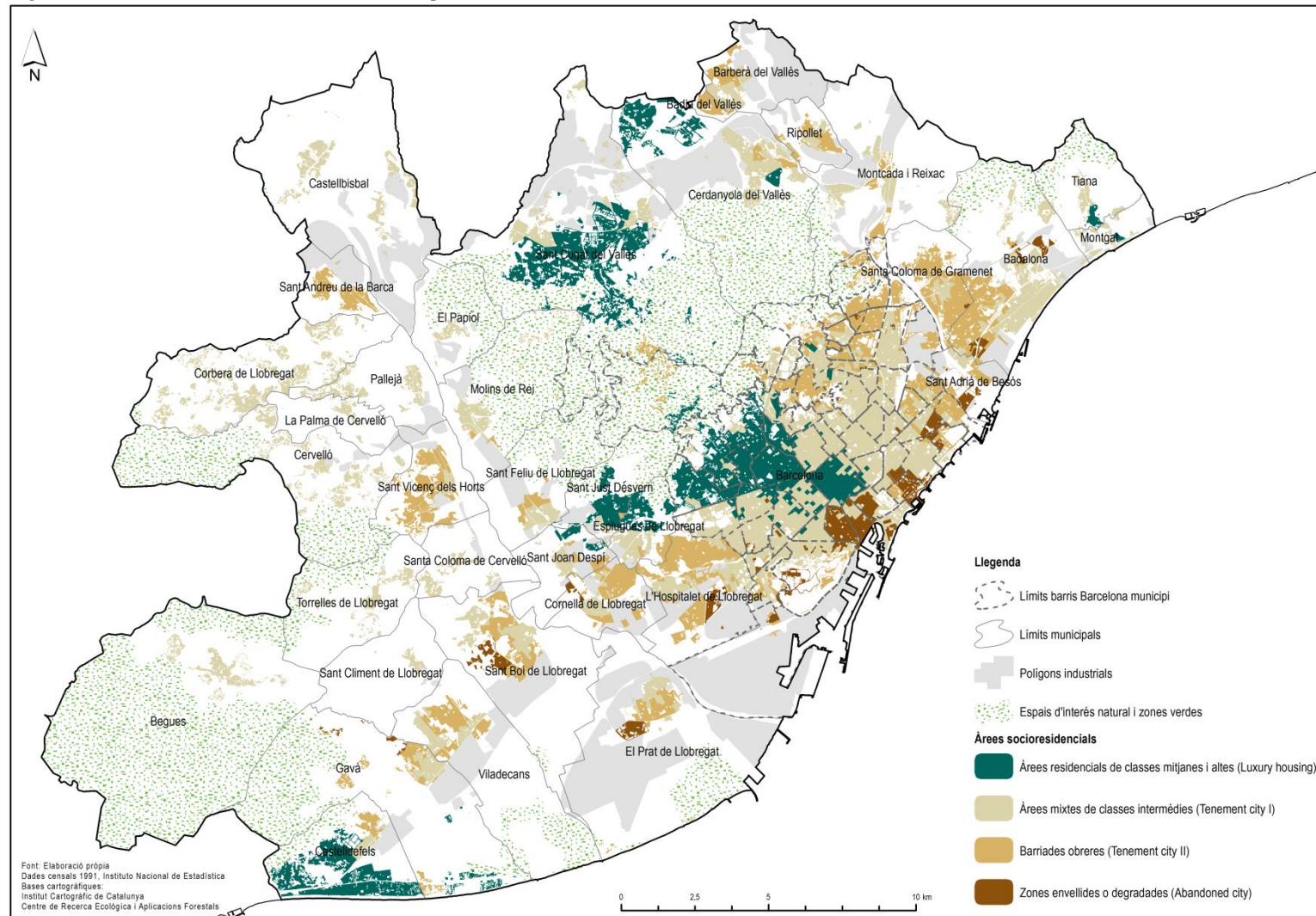

Figura 3. Àrees socioresidencials. Àrea metropolitana de Barcelona, 2001

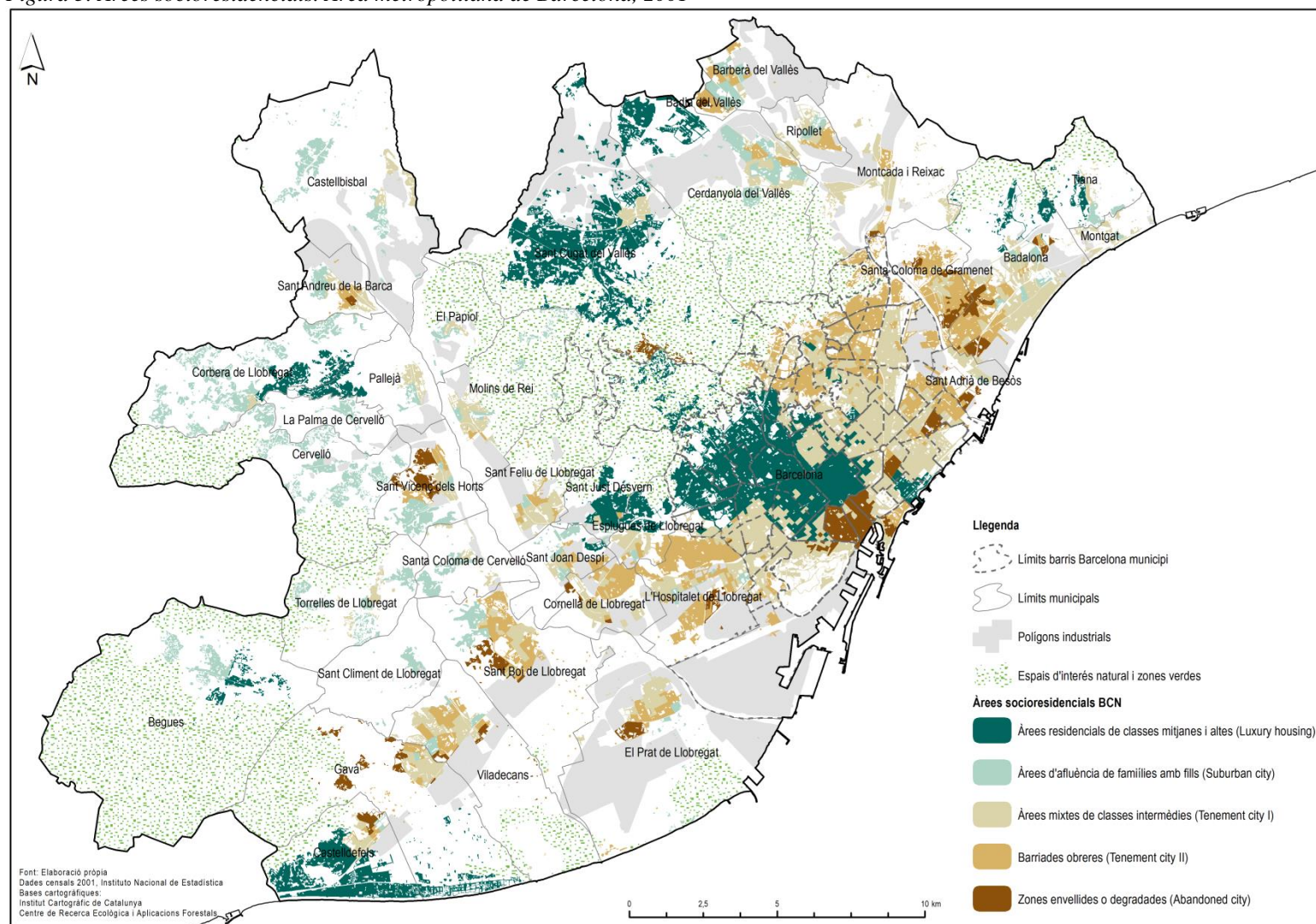
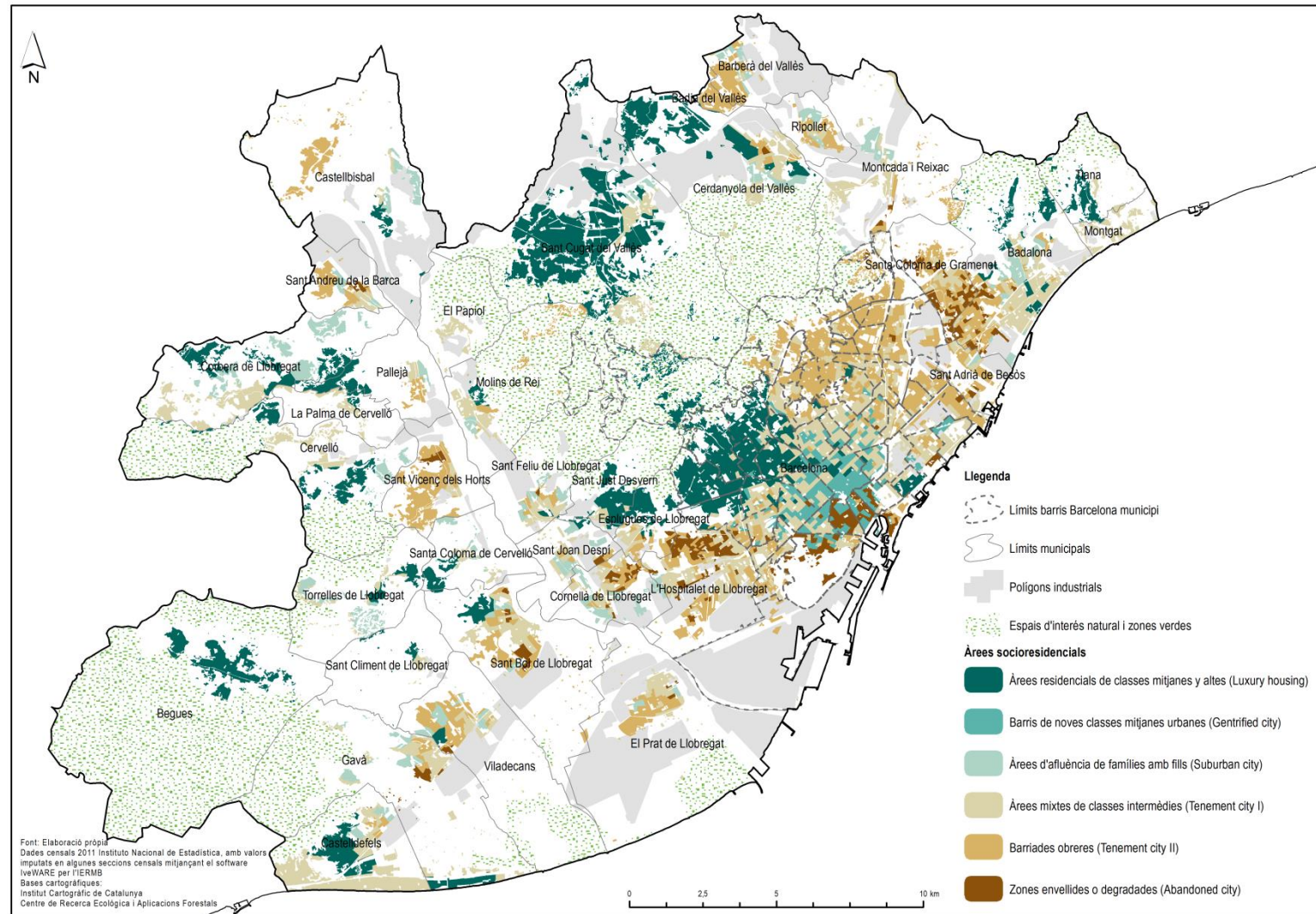

Figura 4. Àrees socioresidencials. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

4.1. Àrees residencials de classes mitjanes i altes

Les àrees residencials de classes mitjanes i altes, engloben els indrets més exclusius de la conurbació barcelonina i tenen una presència important a la ciutat central. Principalment, aquesta forma urbana es correspon amb barris de la zona alta del municipi de Barcelona com ara Pedralbes, Sarrià, Sant Gervasi–La Bonanova, El Putxet i El Farró, Sant Gervasi–Galvani, Les Tres Torres o Vallvidrera i El Tibidabo, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona destaquen les zones de Vallldoreix i La Floresta a Sant Cugat; Bellaterra a Cerdanyola del Vallès; La Mallola i La Miranda a Sant Just Desvern; Finestrelles, Ciutat Diagonal i el Centre de Esplugues de Llobregat; i a l'àrea circumdant de l'Avinguda Diagonal i l'Avinguda Ciutat de Málaga a Castelldefels.

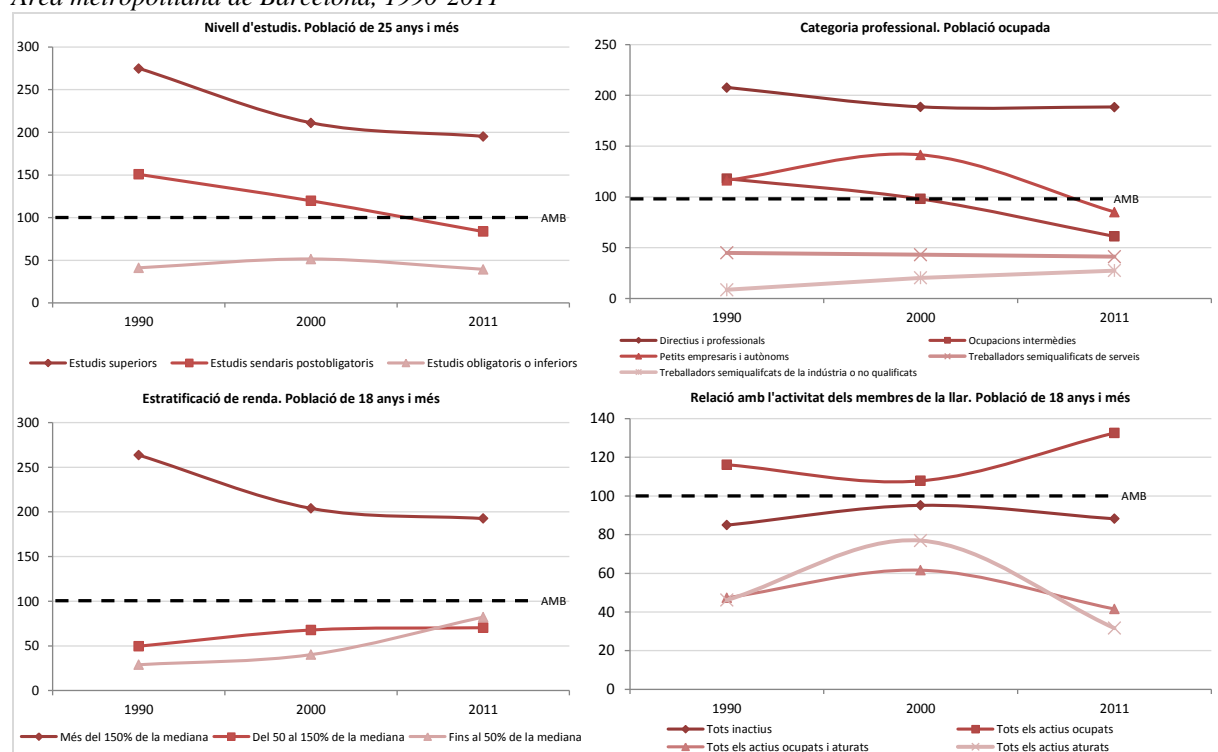
Figura 5. Àrees residencials de classes mitjanes i altes

Font: © Google Street View.

Com el seu nom indica, en aquestes àrees hi resideix l'elit de la societat metropolitana, així com les classes mitjanes-altes (figura 6). Al 2011, més de dos terços dels seus residents són directius o professionals (67,7%), una proporció que ha anat augmentant en les darreres dècades, mantenint-se molt per sobre dels valors que registra en el seu conjunt l'àrea metropolitana de Barcelona. Com és lògic, la concentració de rendes altes (rendes per sobre del 150% de la mediana) també és important entre els residents d'aquestes àrees socioresidencials, tot i que el seu percentatge s'ha reduït entre 1991 (65,1%) i 2011 (44,1%). De fet, en els darrers anys aquest tret ha perdut lleugerament pes idiosincràtic per aquest tipus d'àrees, tot i que continua essent un element característic.

Figura 6. Evolució indicadors d'estatus social de les àrees residencials de classes mitjanes i altes (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Per altra banda, l'evolució de la relació amb l'activitat dels membres de la llar mostra com l'impacte de la destrucció d'ocupació en el context de crisi ha estat molt menor en aquestes àrees que en el conjunt de l'àrea

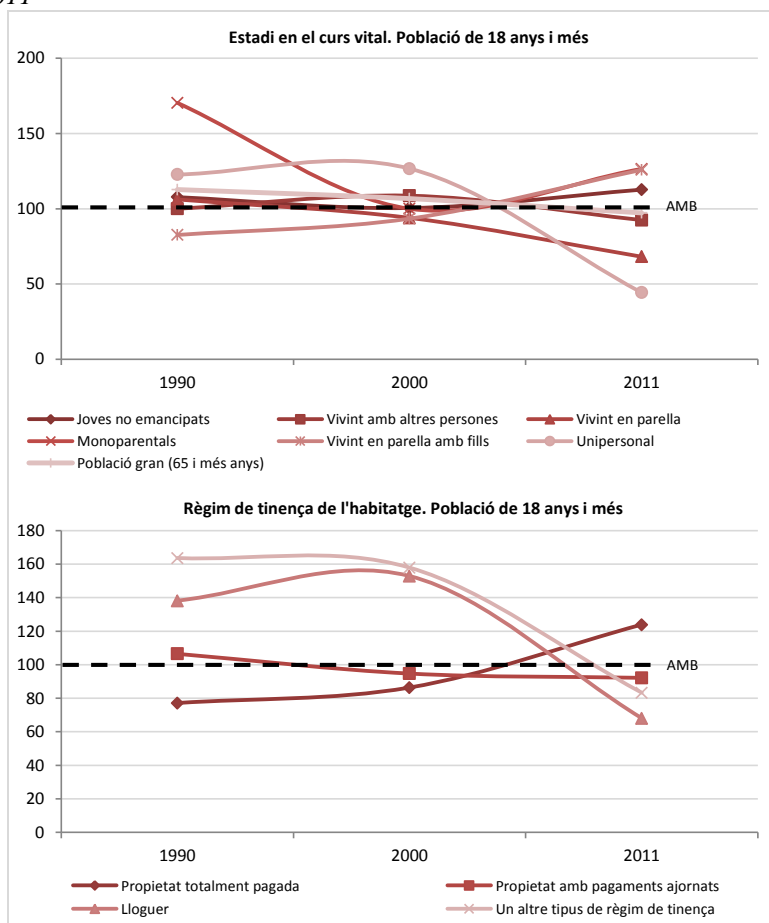

metropolitana de Barcelona. Si bé en les *àrees residencials de classes altes i mitjanes* la població que viu a llars amb tots els actius ocupats ha disminuït entre 2001 i 2011 un 3,8% (del 74,4% al 71,6%), a l'àrea metropolitana de Barcelona ho ha fet en un 21,7% (del 69,0% al 54,0%). És per això que en els darrers anys el fet de viure en una llar amb tots els membres actius ocupats ha guanyat pes identitari en aquest tipus d'àrea socioresidencial, just al contrari del que ha passat amb la població que viu a llars amb tots els membres actius aturats.

A diferència de l'estatus social, la contribució de l'eix del curs vital en la definició d'aquest tipus àrees socioresidencials és més aviat irrellevant (figura 7). Potser l'aspecte més significatiu és que aquestes àrees han augmentat el seu caràcter familiar, sobretot en els darrers anys. Entre 2001 i 2011 la proporció de residents que viu en llars composades per parelles amb fills ha passat del 34,1% al 38,9%, situant-se aquest darrer any per sobre del percentatge del conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona (30,9%). Paral·lelament, altres situacions de convivència que denoten l'absència de menors dependents a les llars com ara llars de parelles sense fills o llars unipersonals, es troben infrarepresentades en aquest hàbitat urbà en relació a la pauta general.

Una altra qüestió que és important assenyalar en termes de curs vital és que la proporció de famílies que viu en habitatges de propietat totalment pagada ha anat creixent en aquestes àrees (del 43,9% en 1991 al 57,5% en 2011) en detriment dels residents que viuen en habitatges de lloguer (del 35,8% en 1991 al 18,8% en 2011). Aquesta tendència ha reforçat la importància de les famílies propietàries com a tret distintiu d'aquestes àrees, particularment en els darrers anys com es pot observar a la figura 7.

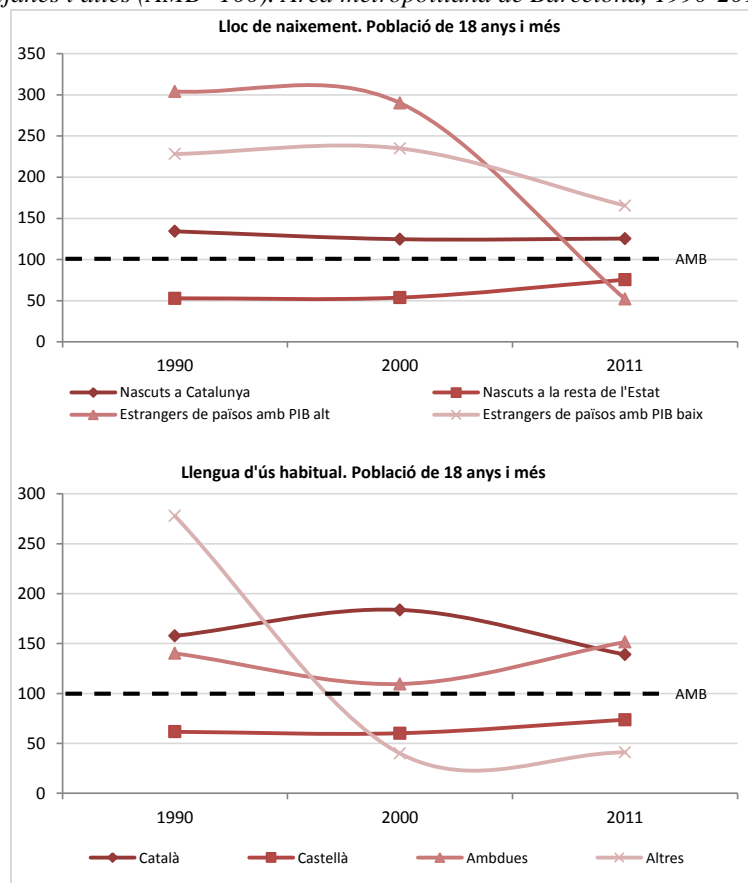
Figura 7. Evolució indicadors de curs vital de les àrees residencials de classes mitjanes i altes (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

En relació a l'origen geogràfic, l'any 2011 la majoria de la població que resideix en àrees residencials de classes mitjanes i altes és nascuda a Catalunya, tot i que entre 2001 i 2011 la proporció d'aquesta població s'ha reduït considerablement, passant del 77,3% al 66,1% (figura 8). Segurament per aquest motiu aquest tipus d'àrees han perdut part del seu caràcter catalanoparlant, tot i que aquest tret encara es manté de manera significativa en relació a d'altres tipus d'àrees socioresidencials.

Figura 8. Evolució indicadors d'origen geogràfic de les àrees de classes mitjanes i altes (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

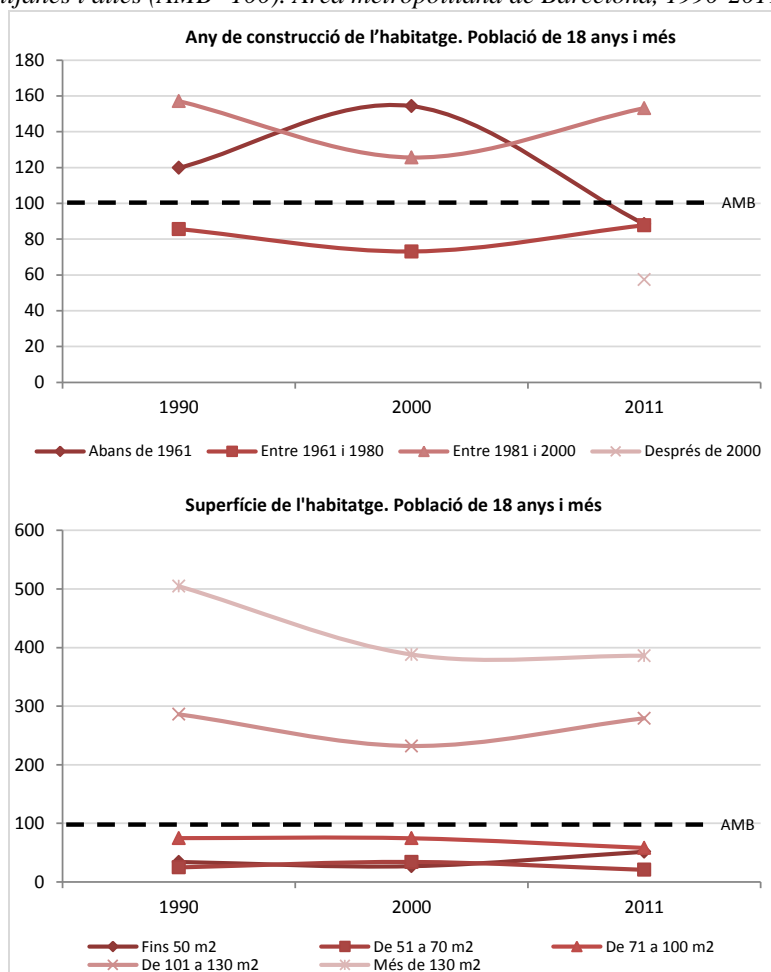

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Tot i així, la presència de residents estrangers, malgrat que en proporcions petites, ha estat des dels inicis dels anys 90 una característica diferenciadora d'aquestes àrees, particularment els procedents de països d'Amèrica del Nord o de països de l'UE-15. No obstant això, d'un banda, la forta arribada de població estrangera que es va produir a partir de finals del segle XX, la qual ha seguit un patró d'assentament més aviat dispers en l'estructura residencial metropolitana (Musterd i Fullaondo, 2008), i, d'altra banda, el sorgiment de noves formes urbanes com els *barris de noves classes mitjanes urbanes* que, com es veurà més endavant, aglutinen una part important dels estrangers

procedents de països amb un PIB alt, ha fet que en aquests últims anys aquesta característica hagi perdut pes en la idiosincràsia d'aquestes àrees.

Figura 9. Evolució indicadors de morfologia urbana de les àrees de classes mitjanes i altes (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

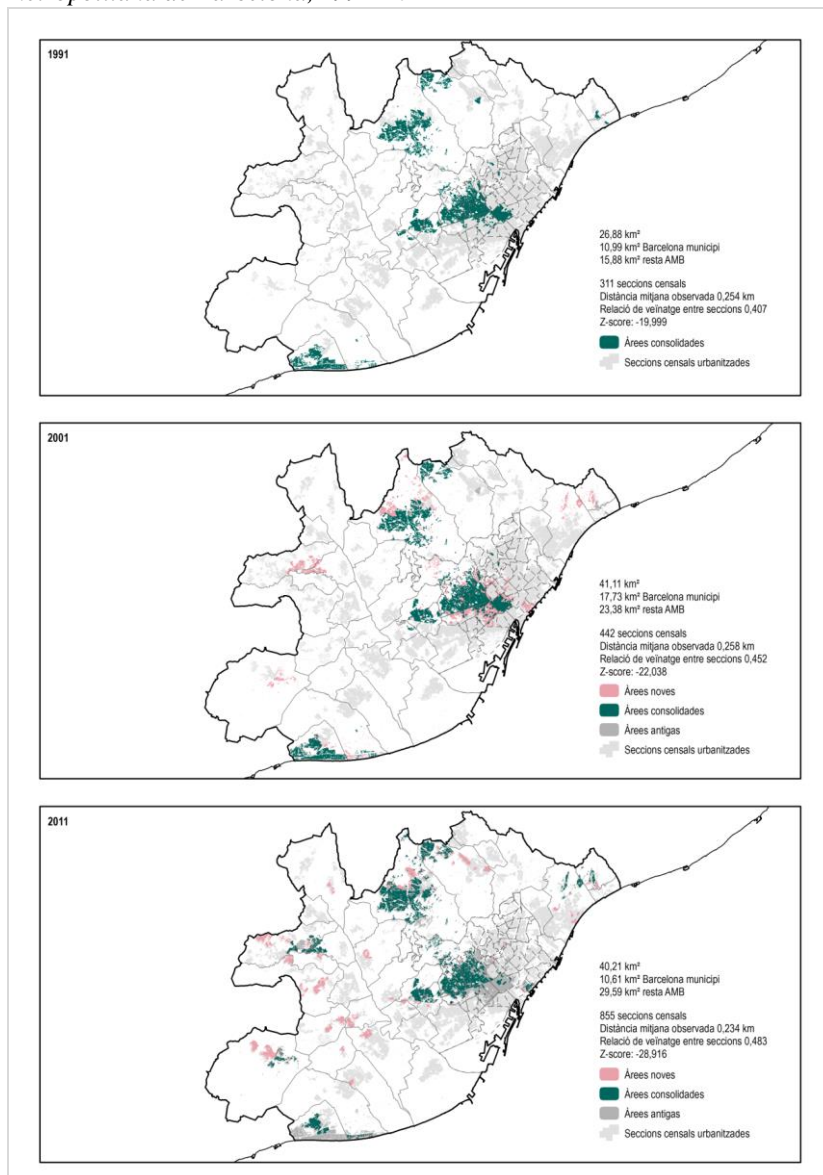
Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

La morfologia urbana d'aquest tipus d'àrea socioresidencial és diversa, abasta des de cases o xalets unifamiliars situats a urbanitzacions poc integrades als nuclis urbans, fins a pisos de grans superfícies. L'any 2011 més de la meitat de la població resident viu en habitatges de més de 100 m²

(65,6%) i pràcticament un terç ho fa en habitatges de 130 m² o més (33,2%), unes proporcions que se situen molt per sobre de la resta d'indrets metropolitans.

Malgrat aquesta diversitat en la morfologia urbana, s'ha de dir que les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* han tendit cada cop més en els darrers anys a tornar-se un àmbit de més baixa densitat. Si bé, entre 1991 i 2011 la superfície ocupada per aquest tipus d'àrea socioresidencial ha augmentat dels 26,88 km² als 40,21 km², la proporció de població metropolitana resident s'ha mantingut al voltant del 9,5%. Aquests resultats demostren clarament com durant aquest període aquesta forma urbana ha anat progressivament ocupant més superfície de sòl, pràcticament el doble, essent utilitzat residencialment pel mateix volum de població. Aquest fenomen s'ha d'associar necessàriament amb la sortida residencial de les classes mitjanes i altes tradicionals de la ciutat compacta. De fet a la figura 10 es pot observar clarament com l'expansió de les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* s'ha produït amb més intensitat als àmbits suburbans de la primera corona metropolitana, més concretament als municipis petits situats a la vessant sud-oest del riu Llobregat com ara Corbera de Llobregat, Pallegà, La Palma de Cervelló, Torrelles de Llobregat, Begues i Sant Climent de Llobregat, així com a les àrees d'urbanitzacions situades al nord de Sant Cugat del Vallès, de Badalona i de Tiana. En canvi, pel que fa al municipi de Barcelona, cal destacar en aquest sentit la contracció d'aquesta forma urbana que es produeix a l'Eixample l'any 2011, en la qual té molt a veure l'aparició d'un nou tipus d'àrea socioresidencial al centre de Barcelona, els *barris de noves classes mitjanes urbanes*.

Figura 10. Evolució territorial de les àrees de classes mitjanes i altes. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2011

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals 1991, 2001 i 2011* proporcionades per l'INE i Idescat i de bases cartogràfiques proporcionades per l'ICC.

*Valors imputats en algunes seccions censals mitjançant el software IveWARE per l'IERMB.

Per altra banda, a la mateixa ciutat de Barcelona és important assenyalar el cas de la creació del barri de la Vila Olímpica com un exemple de profunda transformació de l'estructura residencial. La necessitat de construir una àrea residencial per albergar els esportistes participants dels Jocs Olímpics de 1992 en una ciutat sense espais centrals lliures com Barcelona va suposar sacrificar l'antic barri d'Icària (Caballé, 2010). Amb aquesta intervenció urbanística es va enderrocar una gran superfície sobretot de caire industrial, però també residencial, per construir-hi una de nova eminentment residencial i comercial. A més, l'operació es va utilitzar també per iniciar la recuperació del front marítim de la ciutat. El resultat, tal i com es pot observar a la figura 10 és que aquesta àrea de Barcelona passa de ser l'any 1991 una *zona envellida i degradada* a convertir-se en un *àrea residencial de classes mitjanes i altes* l'any 2011.

Per últim, un altre aspecte rellevant del comportament territorial de les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* és que les puntuacions de la relació de veïnatge entre seccions⁶ indiquen que segueix de forma significativa un patró d'agrupament d'unitats territorials. Es tracta, per tant, d'una forma urbana que tendeix a segregar-se en la seva conformació, tot i que aquesta pauta ha anat perdent intensitat amb el pas dels anys (0,407 en 1991; 0,452 en 2001; 0,483 en 2011).

4.2. Barris de noves classes mitjanes urbanes

Com ja s'ha dit anteriorment, aquest tipus d'àrea socioresidencial constitueix una forma espacial emergent a la realitat metropolitana, que de moment només ha irromput a la ciutat de Barcelona. Els denominats *barris de noves classes mitjanes urbanes* se situen o bé en nuclis antics regenerats de gran centralitat, o bé a prop d'ells. Concretament la seva presència destaca en algunes àrees dels barris del Raval i de Sant Pere i Santa Caterina a Ciutat Vella, en algunes zones de Poble Sec, als voltants de la Vila de Gràcia, així com el barri de Sant Antoni i a gran part de les àrees més centrals de l'Eixample. A més, també apareix als voltants de Pere IV amb l'Avinguda Diagonal al barri del Poblenou, un àrea menys centrada, però sotmesa durant els darrers anys a una gran transformació urbanística projectada a partir del Pla 22@.

---

⁶ Indica la distància de cada unitat territorial (seccions censals) amb la seva unitat veïna i després automatitza la mitjana de distàncies entre cadascuna de les unitats, tot definint si existeix o no patró d'agrupació entre elles. Si la puntuació és menor que 1 indica que es produeix un patró d'agrupació (*clustering*) i si és major que 1 la tendència és la dispersió.

Figura 11. Barris de noves classes mitjanes urbanes

Font: © Google Street View

La centralitat, la disponibilitat de comerços i el contacte amb la vida cultural urbana són elements importants a l'hora d'entendre la conformació d'aquest tipus d'àrees socioresidencials. Entre els seus residents es distingeix una concentració important de població més aviat jove i qualificada (47,7% amb estudis superiors) (taula 5). La categoria professional majoritària és la de

directius i professionals (30,1%), però de fet la que més destaca com a tret distintiu és la de petits empresaris i autònoms (23,5%), amb una proporció que dobla la que registra el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona (10,8%). Tot i que, el gruix dels residents se situen en l'estrat intermedi de renda (Entre el 50% i el 150% de la mediana) (59,2%), la proporció de població que disposa d'una renda superior al 150% de la mediana (28,6%) és superior a la del conjunt metropolità (22,9%). A més, pràcticament dos terços dels residents en aquestes àrees viuen a llars amb tots els membres actius ocupats (61,2%), una proporció força elevada també en relació a la pauta general metropolitana.

Taula 5. Indicadors d'estatus social dels barris de noves classes mitjanes urbanes. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

		Barris de noves classes mitjanes urbanes (%)	Total AMB (%)	AMB = 100
Nivell d'estudis. Població de 25 anys i més	Estudis obligatoris o inferiors	28,9	43,6	66,3
	Estudis secundaris postobligatoris	23,4	24,5	95,5
	Estudis superiors	47,7	31,9	149,5
	Total	100,0	100,0	
Categoria professional. Població ocupada	Directius i professionals	30,1	35,9	83,8
	Ocupacions intermèdies	15,9	14,4	110,4
	Petits empresaris i autònoms	23,5	10,8	217,6
	Treballadors semiquualificats de serveis	28,9	27,0	107,0
	Treballadors semiquualificats de la indústria o no qualificats	1,7	12,0	14,2
	Total	100,0	100,0	
Estratificació de renda. Població de 18 anys i més	Fins al 50% de la mediana	11,7	13,0	89,8
	Del 50 al 150% de la mediana	59,7	64,1	93,1
	Més del 150% de la mediana	28,6	22,9	125,0
	Total	100,0	100,0	
Relació amb l'activitat dels membres de la llar. Població de 18 anys i més	Tots inactius	23,8	22,0	108,2
	Tots els membres actius ocupats	61,2	54,0	113,3
	Ocupats i aturats	14,3	14,2	100,7
	Tots els membres actius aturats	0,7	9,8	7,1
	Total	100,0	100,0	

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Si bé en termes d'estatus social la població resident en aquestes àrees manté un perfil majoritari de classe mitjana, hi ha d'altres trets que justifiquen la diferenciació d'aquesta forma espacial respecte a les descrites anteriorment (*àrees residencials de classes mitjanes i altes*). A part de la centralitat urbana en les seves localitzacions, que ja s'ha comentat, els aspectes relacionats amb el curs vital són cabdals per entendre aquesta distinció (taula 6). Les situacions de convivència que més destaquen en aquestes àrees respecte a les pautes que presenta el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona són les parelles sense fills (22,6%), les llars unipersonals (9,4%) i els habitatges compartits amb altres persones (17,1%), mentre que el percentatge població que viu a llars formats per una parella amb fills (20,5%) es troba molt per sota del global metropolità (30,9%). Aquests resultats indiquen una presència rellevant en aquestes àrees de població jove o amb estils de vida no tradicionals. A més, un altre dels trets distintius que val la pena assenyalar és la rellevància del lloguer com a règim de tinença de l'habitatge en aquestes zones. Malgrat que la població que viu en habitatges de propietat és majoritària també en aquest tipus d'àrea socioresidencial (58,3%), el 39,4% dels residents viuen en habitatges de lloguer, un percentatge que se situa clarament per sobre del que registra el conjunt metropolità (27,6%).

Taula 6. Indicadors de curs vital dels barris de noves classes mitjanes urbanes. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

		Barris de noves classes mitjanes urbanes (%)	Total AMB (%)	AMB = 100
Estadi en el curs vital. Població de 18 anys i més	Joves no emancipats	5,8	11,8	49,2
	Vivint amb altres persones	17,1	8,0	213,8
	Vivint en parella	22,6	18,2	124,2
	Monoparentals	2,5	3,4	73,5
	Vivint en parella amb fills	20,5	30,9	66,3
	Unipersonal	9,4	6,1	154,1
	Població gran (65 i més anys)	22,2	21,6	102,8
	Total	100	100	
Règim de tinença de l'habitatge. Població de 18 anys i més	Propietat totalment pagada	42,4	46,4	91,4
	Propietat amb pagaments ajornats	15,9	23,0	69,1
	Lloguer	39,4	27,6	142,8
	Un altre tipus de règim de tinença	2,3	3,0	76,7
	Total	100,0	100,0	

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

La presència d'estrangers és una altra de les característiques dels *barris de noves classes mitjanes urbanes* que marca diferències respecte a la resta dels fragments urbans que conformen l'àrea metropolitana de Barcelona (taula 7). Més d'una quarta part dels residents en aquestes àrees són estrangers (27,4%), dels quals el 7,2% són procedents de països amb un PIB alt (al conjunt metropolità aquest percentatge és del 2,9%). No obstant això, l'ús del català com a llengua habitual apareix força estès entre els residents d'aquestes àrees (34,2%), si més no, molt per sobre de la pauta metropolitana.

Taula 7. Indicadors d'origen geogràfic dels barris de noves classes mitjanes urbanes. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

		Barris de noves classes mitjanes urbanes (%)	Total AMB (%)	AMB = 100
Lloc de naixement. Població de 18 anys i més	Nascuts a Catalunya	49,7	52,7	94,3
	Nascuts a la resta de l'Estat	22,9	25,3	90,5
	Estrangers de països amb PIB baix	20,2	19,2	105,2
	Estrangers de països amb PIB alt	7,2	2,9	248,3
	Total	100,0	100,0	
Llengua d'ús habitual. Població de 18 anys i més	Català	34,2	22,3	153,4
	Castellà	43,6	57,1	76,4
	Ambdues	20,5	16,7	122,8
	Altres	1,7	3,9	43,6
	Total	100,0	100,0	

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Per altra banda, el predomini d'aquest tipus d'àrees socioresidencials en àrees centríques i nuclis antics explica que més de la meitat dels seus residents visquin en habitatges construïts abans de 1961 (51,4%), marcant una clara diferència amb la resta d'àrees residencials (taula 8). A més, també destaquen com a particularitat d'aquestes àrees l'existència tant d'habitatges petits, de menys de 50 m² (12,9%), com d'habitatges grans, que superen els 130m² (13,2%).

Taula 8. Indicadors de morfologia urbana dels barris de noves classes mitjanes urbanes. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

		Barris de noves classes mitjanes urbanes (%)	Total AMB (%)	AMB = 100
Any de construcció de l'habitatge. Població de 18 anys i més	Abans de 1961	51,4	20,8	247,1
	Entre 1961 i 1980	31,2	50,7	61,5
	Entre 1981 i 2000	13,5	21,6	62,5
	Després de 2000	3,9	6,8	57,4
	Total	100,0	100,0	
Superfície de l'habitatge. Població de 18 anys i més	Fins 50 m2	12,9	6,4	201,6
	De 51 a 70 m2	22,5	30,9	72,8
	De 71 a 100 m2	44,3	42,5	104,2
	De 101 a 130 m2	7,2	11,6	62,1
	Més de 130 m2	13,2	8,6	153,5
	Total	100	100,0	

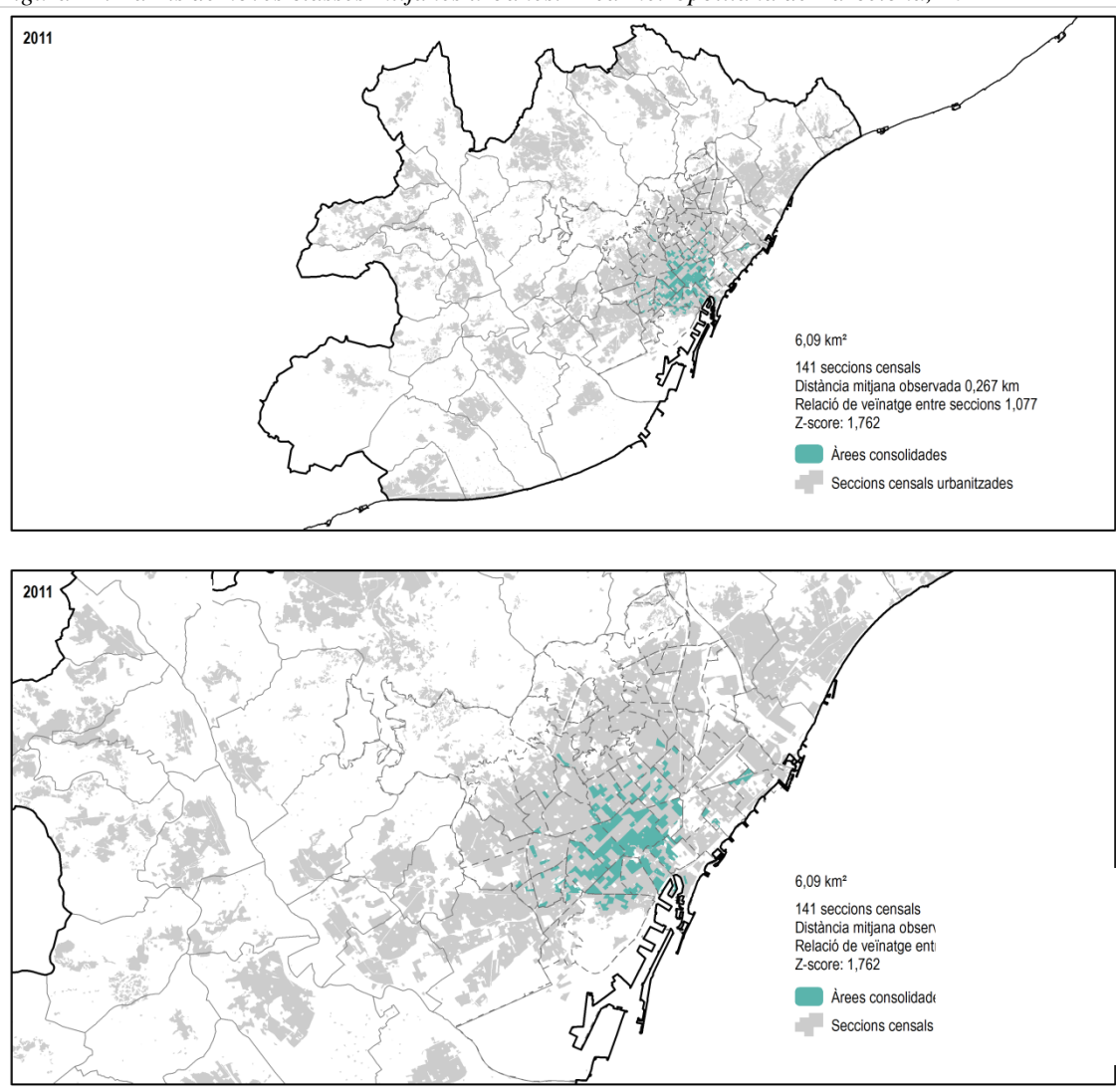
Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Per últim, en la figura 12 es pot reconèixer com aquesta nova realitat socioespacial ocupa poc més de 6 km² a la ciutat de Barcelona, una superfície petita en relació a la resta d'àrees socioresidencials. Segueix un patró territorial dispers, poc definit, sense que es pugui identificar una dinàmica d'agrupació significativa entre les unitats territorials que la componen.

Aquest fet és en part conseqüència del seu sorgiment recent com a forma urbana, que encara no s'ha consolidat. A més, hi ha un altre element que s'ha de tenir en compte per entendre aquest comportament territorial que és la distribució d'oferta d'habitatges de lloguer. Els *barris de noves classes mitjanes urbanes* han anat emergint sobretot en aquelles àrees centrals de Barcelona on s'hagués produït una major oferta d'habitatges de lloguer. És per això que no es detecta un patró territorial clar, apareixent en localitzacions diverses que anteriorment corresponien a *àrees residencials de classes mitjanes i altes, àrees mixtes de classes intermèdies*, i a *zones envellides o degradades*, entre les quals segurament un dels pocs punts en comú que es poden trobar és la seva centralitat. Per altra banda, cal considerar també, sobretot en el cas de la transformació de *zones envellides o degradades*, l'efecte que han desencadenat les intervencions de regeneració urbana a l'hora de contribuir a les dinàmiques gentrificadores, les quals es veuen clarament reflectides amb l'aparició de *barris de noves classes mitjanes urbanes* en algunes zones de Ciutat Vella, als voltants de

l'Avinguda Paral·lel, particularment el barri del Poble Sec, i en les proximitats del 22@ al barri del Poblenou.

Figura 12. Barris de noves classes mitjanes urbanes. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals 1991, 2001 i 2011* proporcionades per l'INE i Idescat i de bases cartogràfiques proporcionades per l'ICC.

*Valors imputats en algunes seccions censals mitjançant el software IveWARE per l'IERMB.

4.3. Àrees d'afluència de famílies amb fills

Les àrees d'afluència de famílies amb fills és també una de les noves formes urbanes que ha emergit en les darreres dècades a l'àrea metropolitana de Barcelona. Però, a diferència dels *barris de noves classes mitjanes urbanes*, aquesta apareix essencialment a la primera corona metropolitana. Es troba representada sobretot a municipis petits metropolitans, com ara Castellbisbal, Corbera de Llobregat, Cervelló o Torrelles de Llobregat, i en menor mesura també en municipis mitjans, com per exemple Sant Joan Despí, Sant Feliu de Llobregat, Barberà del Vallès, Ripollet o Badalona.

Figura 13. Àrees d'afluència de famílies amb fills

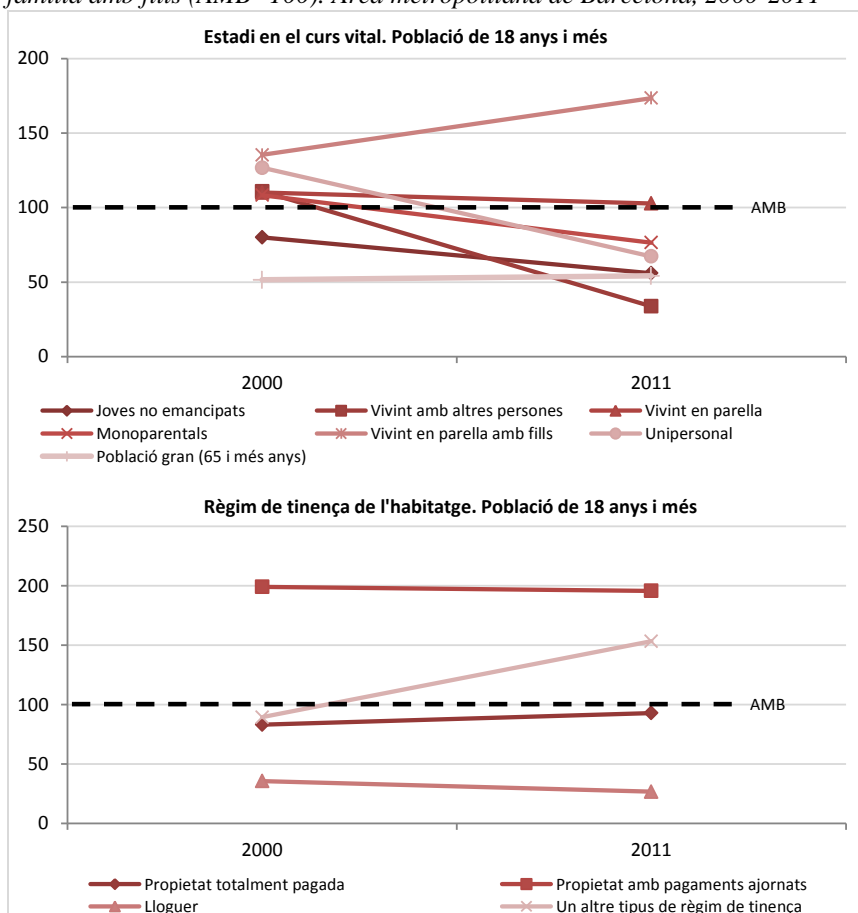
Font: © Google Street View

La seva aparició està directament lligada amb les dinàmiques residencials que es van produir a l'àrea metropolitana de Barcelona durant el boom immobiliari entre 1997 i 2007. Precisament, apareixen en localitzacions amb una alta oferta d'habitatges de compra a preus relativament assequibles, circumstàncies que afavoreixen l'arribada de famílies joves, especialment de llars recentment creades o de llars amb presència de nens dependents de curta edat. Pràcticament, la meitat de la població que hi resideix viu a llars

formades per una parella amb fills (49,4% l'any 2000 i 53,6% l'any 2011) i més del 40% ho fan en un habitatge de propietat amb pagaments pendents (41,4% l'any 2000 i 45,0% l'any 2011). Com s'observa a la figura 14 aquests són precisament les característiques més definitòries d'aquest tipus d'àrea socioresidencial.

Figura 14. Evolució indicadors de curs vital de les àrees d'afluència de família amb fills (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2011

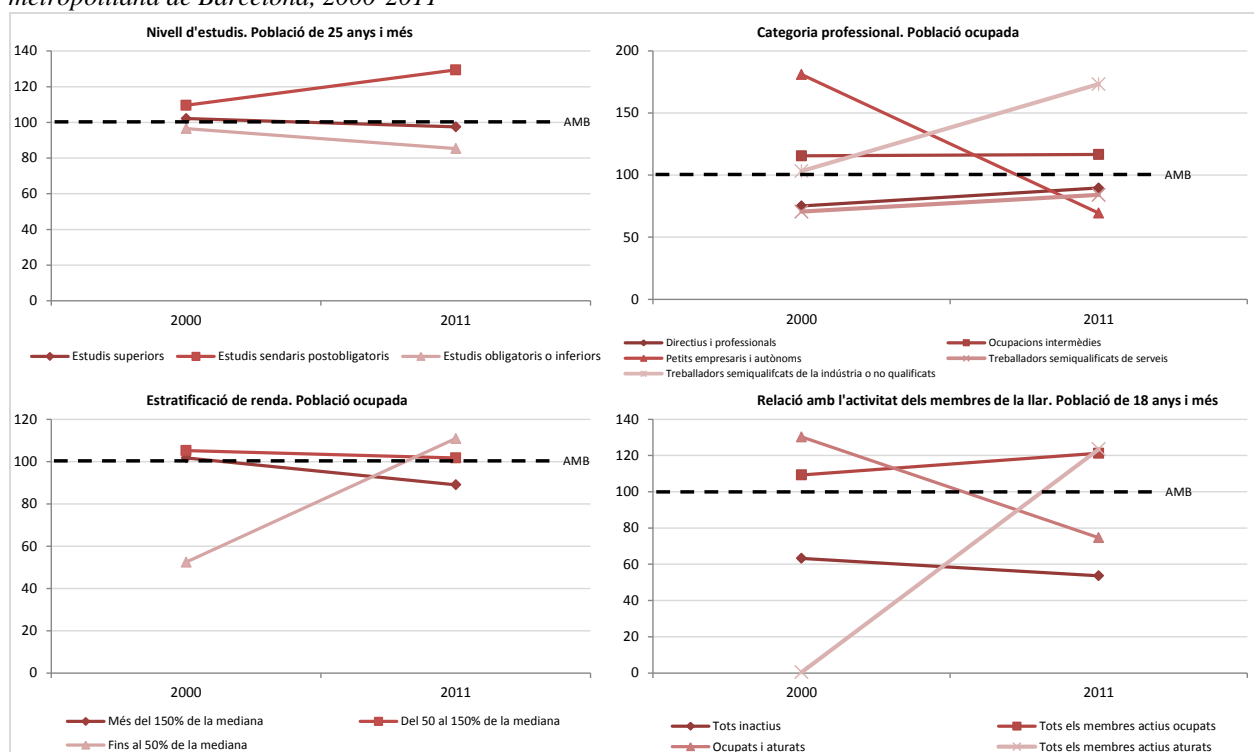
Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Respecte a l'estatus social, els seus residents responen predominantment a un perfil de classes intermèdies (figura 15). Tot i que la majoria ostenta un nivell de formació bàsic, destaca la presència de població amb educació secundària

postobligatòria per sobre de la mitjana metropolitana. Tal com han posat de manifest alguns estudis sobre l'impacte social de la crisi a l'àrea metropolitana de Barcelona (Sarasa, Porcel i Navarro-Varas, 2013), aquest és precisament un dels perfils professionals més afectats per la destrucció d'ocupació en el recent context de recessió econòmica, la qual cosa explica l'evolució d'alguns aspectes lligats també amb l'estatus social d'aquests residents. Per exemple, l'any 2001 entre els residents d'aquestes àrees la categoria professional més habitual és la d'ocupacions intermèdies, aglutinant un 23,0% de la població ocupada, però l'any 2011 aquest percentatge cau al 16,8%, afavorint l'ascensió relativa del grup de directius i professionals (32,2%) i dels treballadors semiquualificats de serveis (22,7%). No obstant això, la categoria professional que se situa en aquest últim any notòriament per sobre de la mitjana metropolitana és la de treballadors semiquualificats de la indústria i no qualificats (20,8%, per un 12,0% en el conjunt metropolità). Aquesta transformació tant important en l'estructura ocupacional es deu en gran part a les pautes de comportament residencial que es van produir durant la darrera etapa del boom immobiliari. Les facilitats per accedir al crèdit hipotecari que van experimentar les classes treballadores durant la segona etapa del cicle immobiliari alcista van contribuir a l'increment significatiu de l'adquisició en propietat d'habitatge per part d'aquesta població i és precisament això el que es reflecteix també en el canvi de composició social d'aquest tipus d'àrea socioresidencial que es produeix al 2011. Aquests canvis en la composició social tenen efectes també en l'evolució dels nivells de renda com es pot observar a la figura 15.

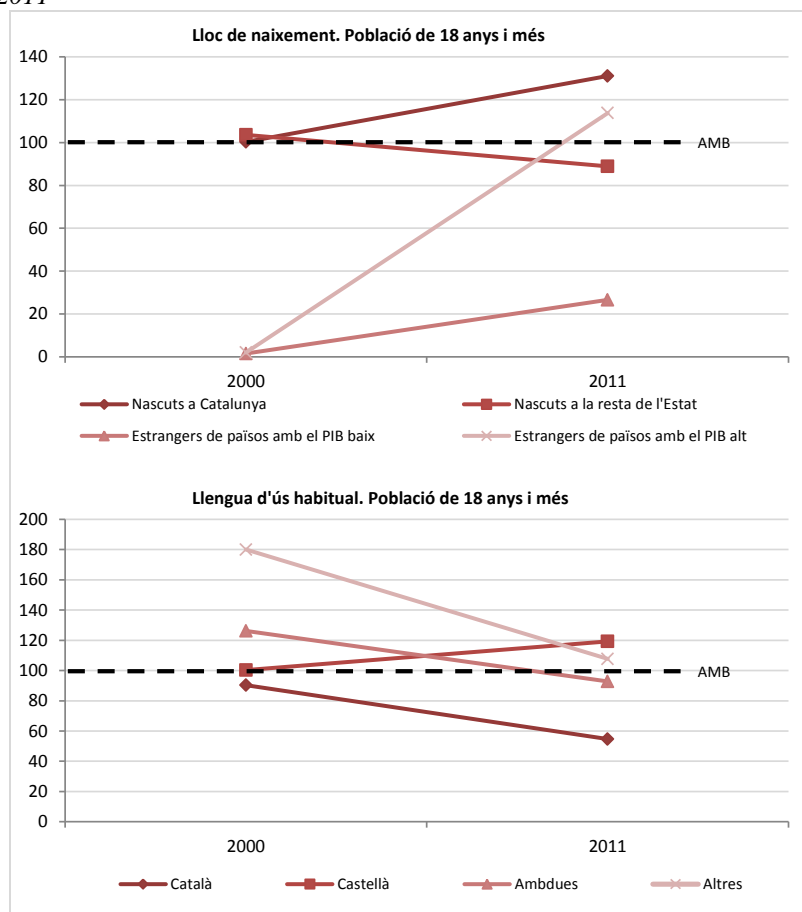
Figura 15. Evolució indicadors d'estatus social de les àrees d'afluència de família amb fills (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Entre els aspectes d'origen cultural (figura 16), cal apuntar que la majoria de la població que resideix a les àrees d'afluència de famílies amb fills són nascuts a Catalunya (62,2% l'any 2000 i 69,1% l'any 2011), no obstant la llengua d'ús habitual més freqüent entre ells és el castellà (62,5% l'any 2000 i 68,7% l'any 2011).

Figura 16. Evolució indicadors d'origen geogràfic de les àrees d'afluència de família amb fills (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2011

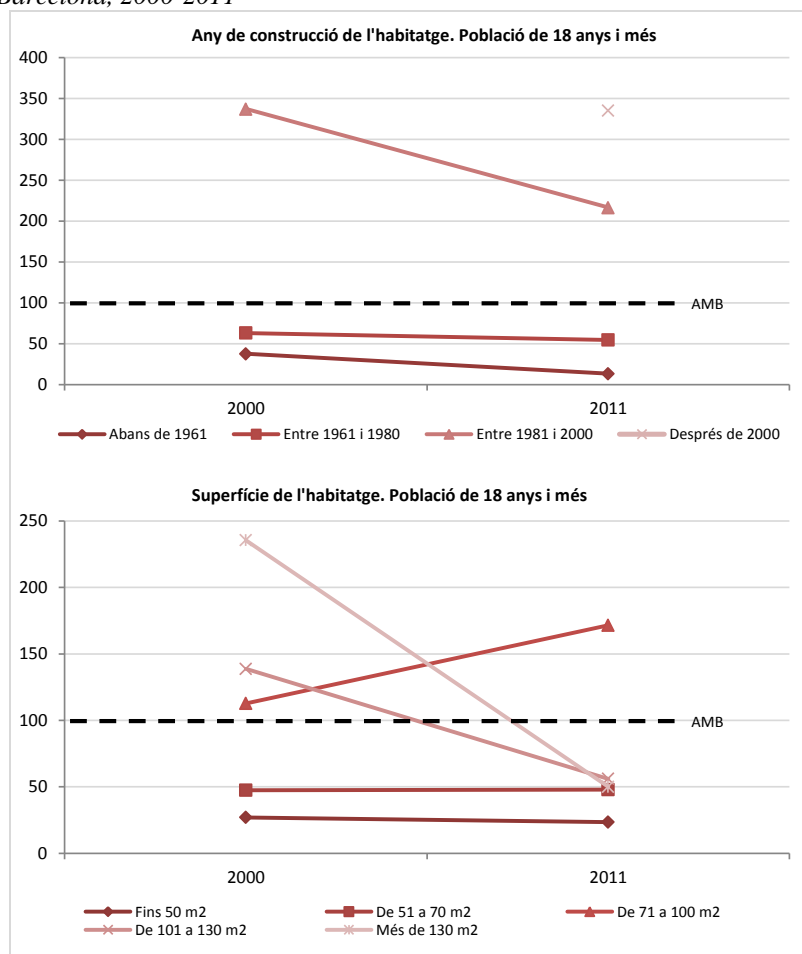
Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Un altre aspecte que revela la vinculació d'aquest tipus d'àrea socioresidencial amb el boom immobiliari és l'any de construcció dels habitatges, on en relació amb el conjunt metropolità destaca la presència d'habitatges de recent construcció. De fet, tal i com es pot apreciar a la figura 18 una part important de la seva extensió es produeix en àrees de creació de sòl urbanitzat a la primera corona metropolitana. Per altra banda, els resultats que es mostren a la figura 17 en relació a la superfície dels habitatges

predominant a les *àrees d'aflluència de famílies amb fills* corroboren que els canvis que s'han produït en la composició social com a conseqüència de les dinàmiques residencials derivades del boom immobiliari també han afectat a la morfologia urbana d'aquest tipus d'àrea socioresidencial. Si bé l'any 2000 eren els habitatges de gran superfície els que marcaven més el perfil d'aquesta forma urbana, l'any 2011 són els habitatges d'entre 71 i 100 m². A més, en aquesta mateixa línia, la reducció de superfície ocupada que mostra la figura 18, juntament amb l'augment relatiu de població que es reflecteix a la taula 3 per aquest tipus d'àrea socioresidencial, indiquen un canvi de la densitat de les àrees ocupades.

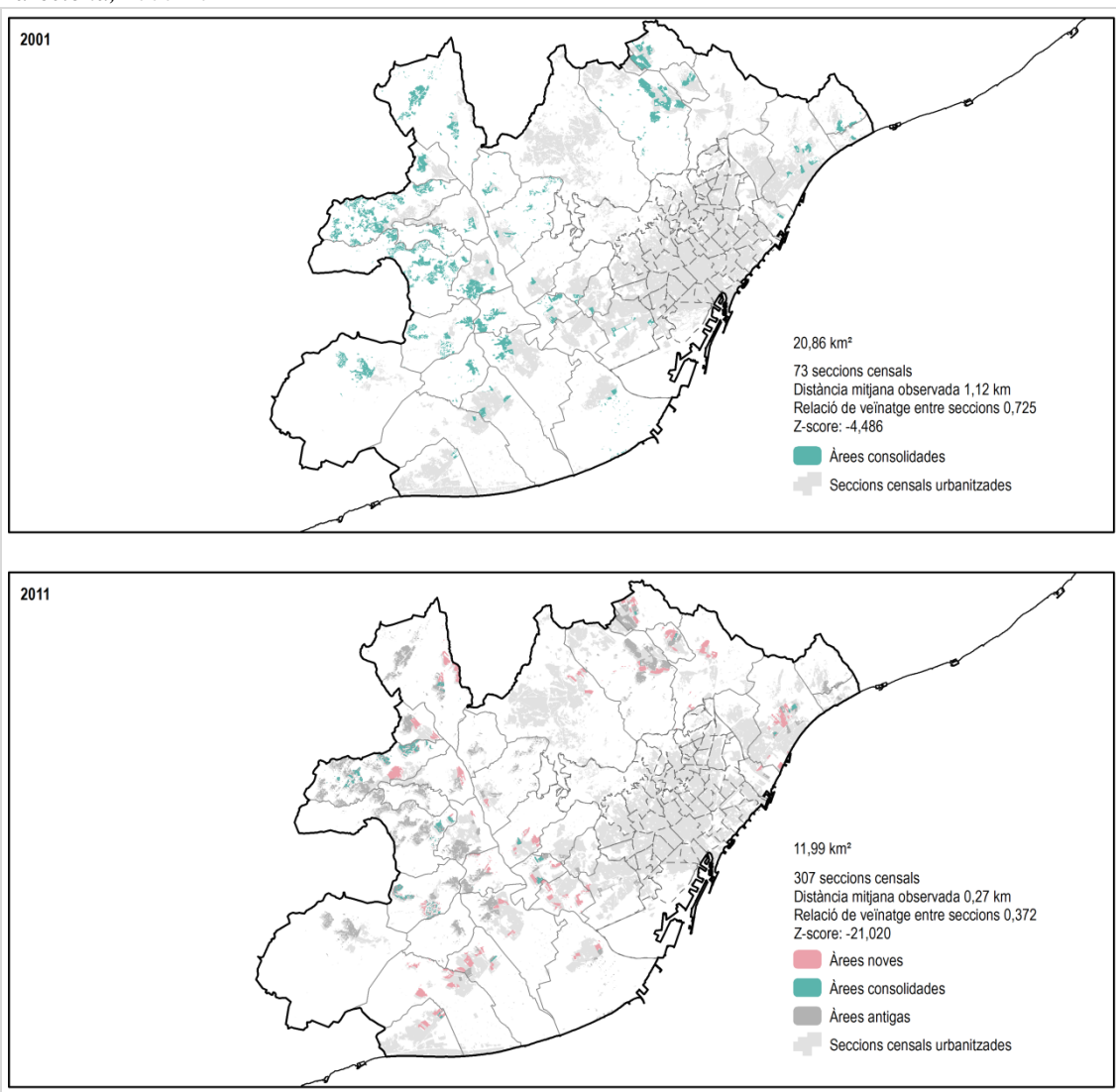
Aquest caràcter lligat a les dinàmiques del mercat immobiliari que demostra aquesta realitat socioespacial fa que es tractin d'àrees volàtils, de difícil consolidació. Tal com s'ha anat veient, gran part de la idiosincràsia d'aquestes àrees socioresidencials es forja de manera conjuntural, reflectint la compra d'habitatges per part de famílies joves. Això comporta també que un dels seus trets essencials sigui que el temps de residència de la població de la zona sigui reduït, una condició que es perd amb el pas del temps. És per això que com mostra la figura 18 el territori que ocupen les *àrees d'aflluència de famílies amb fills* és molt canviant si es comparen les localitzacions de l'any 2001 i les de l'any 2011. Per tant, l'aparició d'aquest tipus d'àrea socioresidencial en l'estructura residencial metropolitana només es pot explicar pel gran volum de compra d'habitatges que es va produir durant el període del boom immobiliari. En aquest sentit i davant la improbabilitat que es tornin a donar les circumstàncies que van contribuir a la seva gestació, tot indica que aquest tipus de forma urbana tan específica acabarà desapareixent en els propers anys, tot reconvertint-se en altres tipus d'àrees socioresidencials.

Figura 17. Evolució indicadors de morfologia urbana de les àrees d'afluència de família amb fills (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Figura 18. Evolució territorial de les àrees d'afluència de famílies amb fills. Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2011

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals 2001 i 2011* proporcionades per l'INE i Idescat i de bases cartogràfiques proporcionades per l'ICC.

*Valors imputats en algunes seccions censals mitjançant el software IveWARE per l'IERMB.

4.4. Àrees mixtes de classes intermèdies

Aquest tipus d'àrea socioresidencial està pràcticament present a tots els municipis metropolitans. Constitueix el gruix de l'estructura residencial metropolitana, tot i que, com s'ha explicat anteriorment, és una de les formes urbanes més afectades pels canvis estructurals que s'estan produint en les ciutats globalitzades i durant les darreres dècades ha tendit a perdre volum. Si bé l'any 1991 les àrees mixtes de classes intermèdies albergaven el 46,5% de la població metropolitana, l'any 2011 aquest percentatge es redueix al 33,7%. La principal davallada es produeix a la ciutat central, on la població resident en aquestes àrees passa del 59,1% al 34,7% durant el mateix període, mentre que a la primera corona es manté al voltant del 30%. Algunes de les àrees que han mantingut més l'essència d'aquest tipus d'àrea socioresidencial amb el pas del temps són determinades zones de barris de Barcelona com Sants i els seus voltants, el Baix Guinardó o el Poblenou, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona les zones més representatives es troben en barris com el de Can Nadal a Sant Feliu de Llobregat, les àrees cèntriques de Santa Coloma de Gramenet, el Gorg a Badalona o la Colònia Güell a Santa Coloma de Cervelló.

La seva composició social és diversa i, de fet, és el tipus d'àrea socioresidencial que segueix més els patrons del conjunt metropolità (figura 20). Més de la meitat dels seus residents ocupats formen part de les categories d'ocupacions intermèdies i de directius i professionals. Cal dir, però, que amb el pas del temps, el pes dels directius i professionals ha anat creixent, sent l'any 2011 la categoria més important amb diferència (44,2% de la població ocupada). Aquest canvi en l'estructura ocupacional també es deixa notar en els nivells de formació dels veïns d'aquestes àrees, entre els quals la població amb estudis superiors ha augmentat de forma notable particularment entre 2001 i 2011 (del 25,1% al 37,1%). S'ha notat menys, en canvi, pel que fa al nivell de rendes, on s'ha produït un important increment de la població amb rendes baixes (fins al 50% de la mediana) en els darrers anys, tot i que la proporció de població amb rendes altes (més del 150% de la mediana) és superior que en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona.

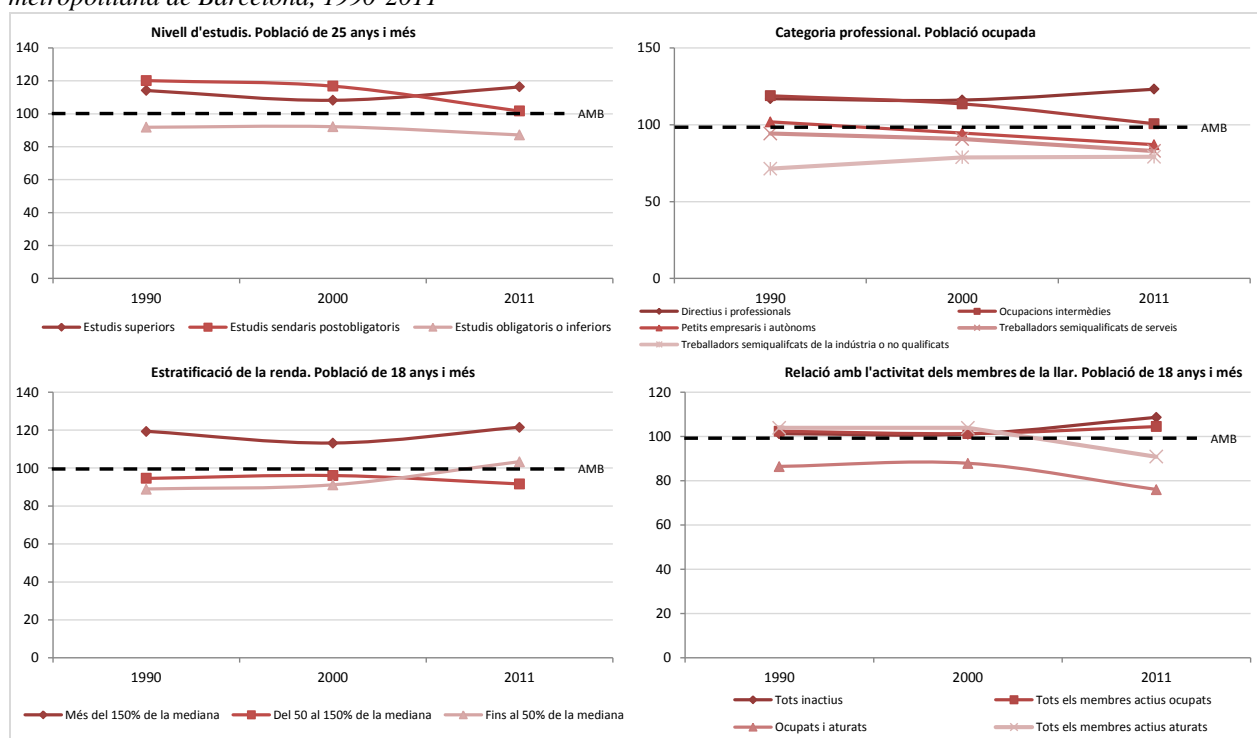
Figura 19. Àrees mixtes de classes intermèdies

Font: © Google Street View

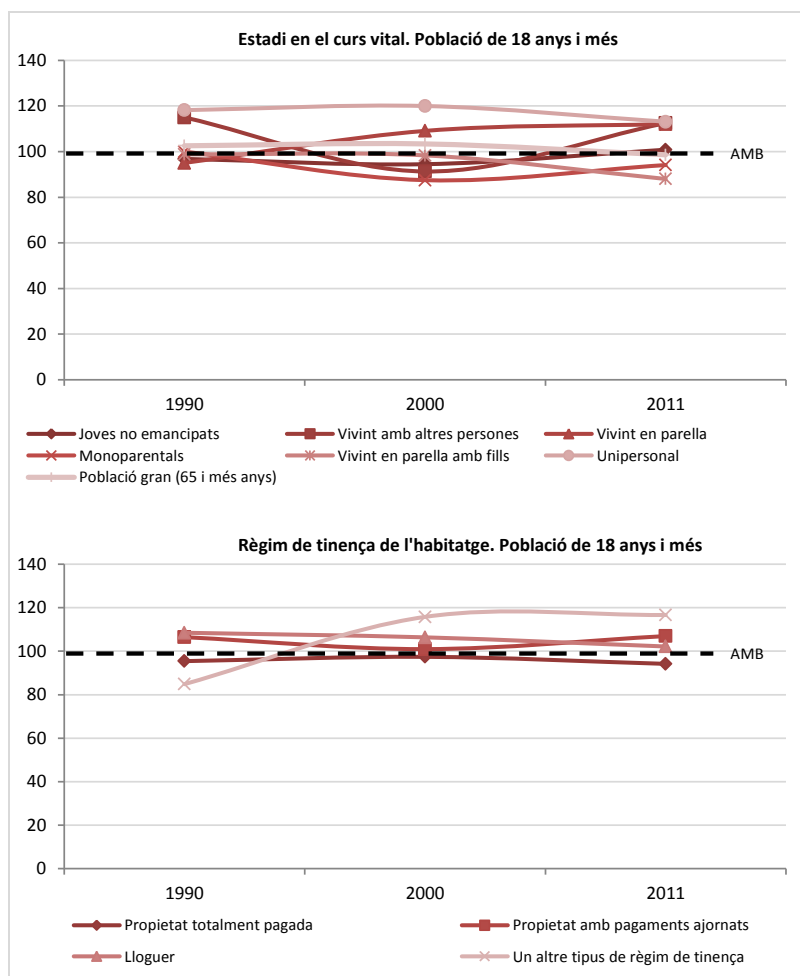
Figura 20. Evolució indicadors d'estatus social de les àrees mixtes de classes intermèdies (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

La forma de convivència més habitual en aquest tipus d'àrees socioresidencials són les famílies amb fills, però la seva proporció ha anat baixant significativament (del 40,9% en 1990 a 27,2% en 2011) en favor de llars de parelles sense fills (de 7,7% a 20,4%) (figura 21). Es tracta per tant, de zones que estan en procés de rejuveniment, on també s'ha produït un increment considerable de la població activa que viu en llars unipersonals i de la població que comparteix habitatge. Per altra banda, els règims de tinença de l'habitatge que presenta la població resident en aquestes àrees ha anat variant força en aquestes darreres dècades, però tot seguint les pautes que s'han produït en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona. És a dir, un augment dels habitatges de propietat entre 1991 i 2001, que engloba l'inici del boom immobiliari, i un petit descens d'aquesta pauta residencial entre 2001 i 2011, que reflecteix els efectes de l'esclat de la bombolla financera i els primers anys de la crisi financera.

Figura 21. Evolució indicadors del curs vital de les àrees mixtes de classes intermèdies (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

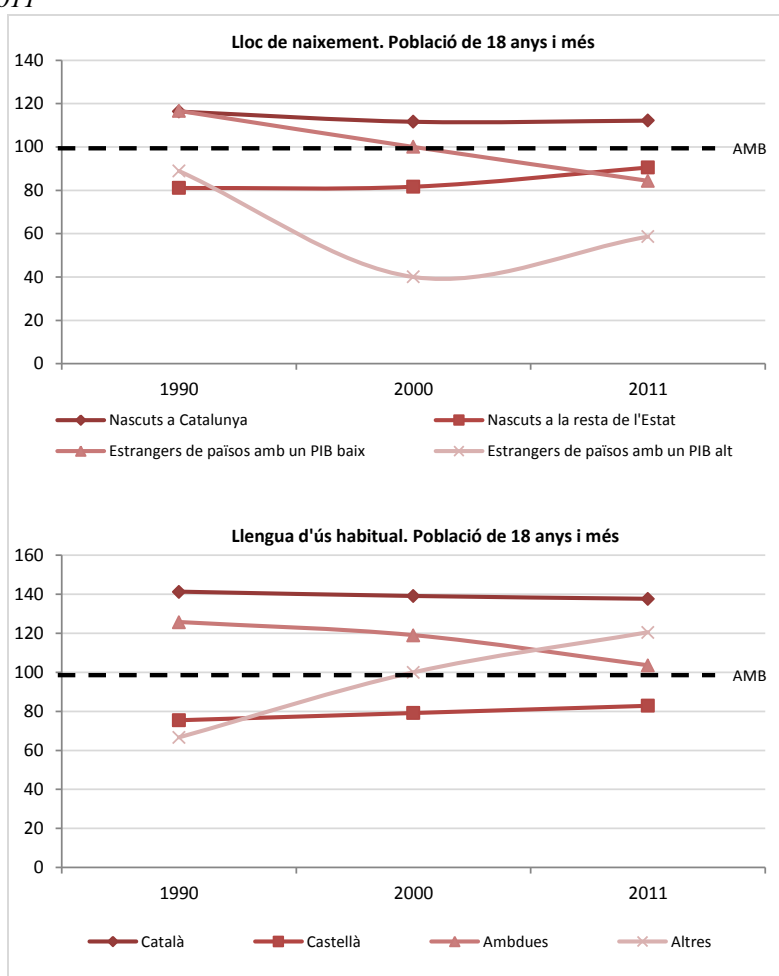

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

L'origen geogràfic de la població resident és eminentment català (figura 22). Pràcticament dos terços són nascuts a Catalunya, una proporció que ha grans trets s'ha mantingut, patint alts i baixos, entre els que destaca el descens que s'ha produït durant els darrers anys com a conseqüència de l'arribada d'immigració internacional. No obstant això, el tret cultural autòcton és potser l'aspecte que marca més diferències entre aquest tipus d'àrea

socioresidencial i la resta, essent el factor clau —tot i que no l'únic— en la seva diferenciació amb les barriades obreres. Malgrat tot, la llengua d'ús habitual predominant en aquestes àrees és el castellà, al voltant del 45% de la població és castellanoparlant, però la proporció de població catalanoparlant és clarament superior a la del conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona.

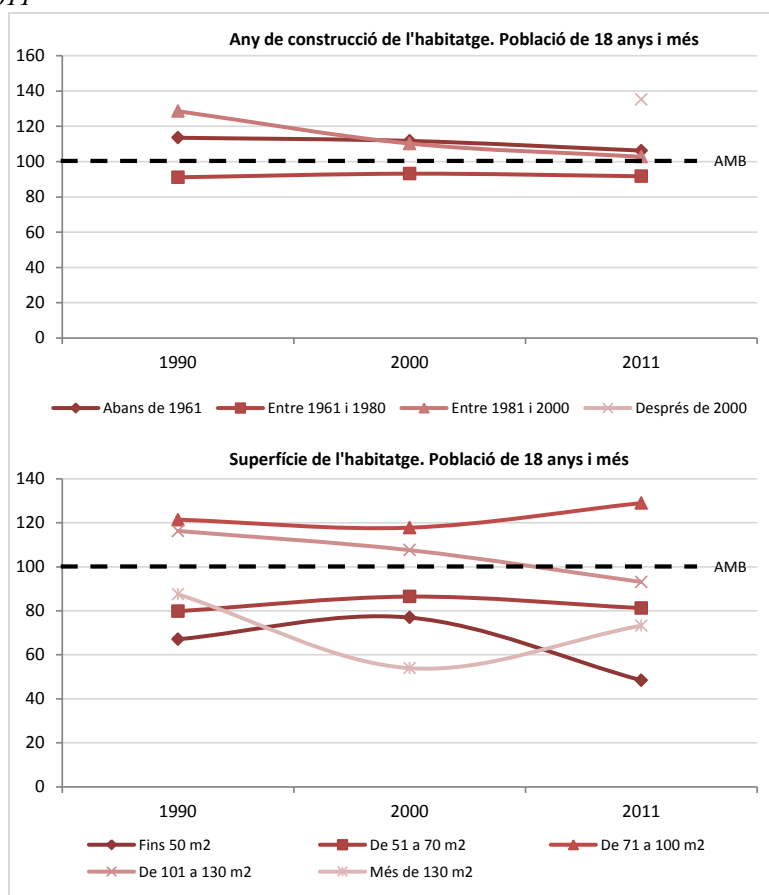
Figura 22. Evolució indicadors de l'origen geogràfic de les àrees mixtes de classes intermèdies (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Tal com succeeix en la composició social, la morfologia d'aquest tipus d'àrees socioresidencials és també variada, sense predomini d'una única tipologia edificatòria, tot i que amb habitatges de superfícies mitjanes, més de la meitat de la població viu en habitatges d'entre 71 a 100 m² (figura 23).

Figura 23. Evolució indicadors de morfologia urbana de les àrees mixtes de classes intermèdies (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

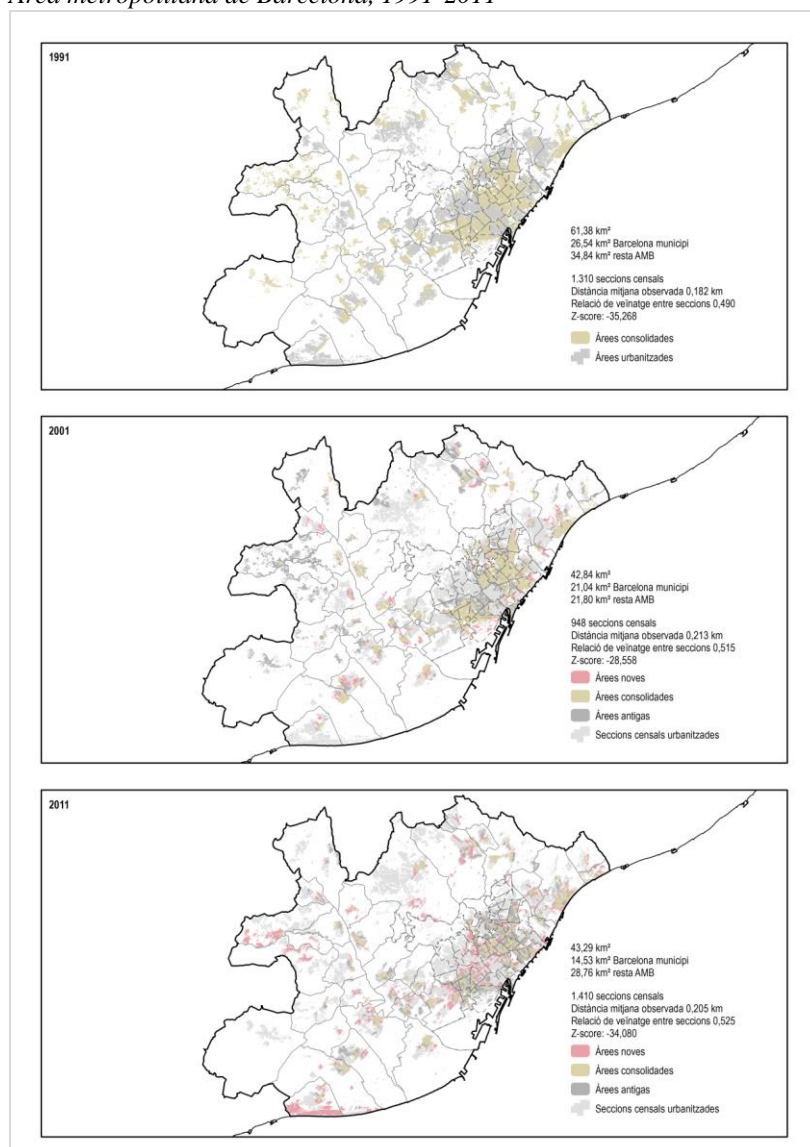
Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Com ja s'ha avançat a l'inici, el territori comprès per les àrees mixtes de classes intermèdies ha experimentat un retrocés en la seva evolució, ja que es tracta d'un del tipus d'àrea socioresidencial que està cedint més terreny

davant dels canvis estructurals socioeconòmics que estan afectant en general a les grans ciutats contemporànies. L'any 2011 ocupa 43,29 km², gairebé un terç menys del que abastava l'any 1991 (61,38 km²). Tot i així, aquesta tendència decreixent s'ha estabilitzat en els darrers anys, de fet entre 2001 i 2011 la variació no ha estat significativa. Per altra banda, els indicadors d'anàlisi territorial (figura 24) informen d'una tendència cap a la dispersió d'aquest tipus d'àrea socioresidencial. Les unitats que la componen han anat allunyant-se entre sí (distància mitjana observada: 0,182 km al 1991 i 0,205 km al 2011), perdent en part intensitat el seu patró d'agrupament (relació de veïnatge entre seccions: 0,490 al 1991 i 0,525 al 2011).

Com es pot deduir de la figura 24, la important reducció en la superfície ocupada de les *àrees mixtes de classes intermèdies* que es produeix entre els anys 1991 i 2001, es deu principalment per la seva reconversió en *àrees d'afluència de famílies amb fills*, particularment a la primera corona metropolitana, i a *àrees de classes mitjanes i altes* a la ciutat de Barcelona. Posteriorment, entre l'any 2001 i 2011 es pot apreciar com la expansió que s'havia produït particularment a l'Eixample barcelonina de les *àrees de classes mitjanes i altes* retrocedeix significativament, apareixent de nou algunes *àrees mixtes de classes intermèdies* juntament amb *barris de noves classes mitjanes*. Tot plegat, dóna compte de la mal·leabilitat i la sensibilitat que han mostrat les *àrees mixtes de classes intermèdies* respecte els canvis estructurals que s'han vingut produint en els darrers anys en la composició social de la metròpolis de Barcelona, així com en relació amb un fenomen més estructural com el boom immobiliari.

*Figura 24. Evolució territorial de les àrees mixtes de classes intermèdies.
Àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2011*

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals 1991, 2001 i 2011* proporcionades per l'INE i Idescat i de bases cartogràfiques proporcionades per l'ICC.

*Valors imputats en algunes seccions censals mitjançant el software IveWARE per l'IERMB.

4.5. Barriades obreres (Tenement city II)

Ubicades a les perifèries urbanes que van sorgir com a suburbis de Barcelona entre les dècades de 1940 i 1970, es tracta dels barris que van allotjar la major part de la població obrera immigrant arribada de la resta de l'Estat durant aquest període. La seva presència és força important als municipis adjacents a la ciutat central, on destaquen per exemple els barris de Can Vidalet i de Bellvitge a L'Hospitalet de Llobregat, La Gavarra i Sant Ildefons a Cornellà de Llobregat, els voltants de l'Avinguda Onze de Setembre del Prat de Llobregat o les zones de Llefà, Santa Rosa, Lloreda i Montigalà a Badalona. Al mateix municipi de Barcelona aquest tipus d'àrea socioresidencial apareix a l'extrem nord de la ciutat, principalment al districte de Nou Barris, on destaquen els barris de Verdum, la Prosperitat, Trinitat Nova, Porta, la Guineueta, Can Peguera, Torre Baró i Ciutat Meridiana.

Figura 25. Barriades obreres

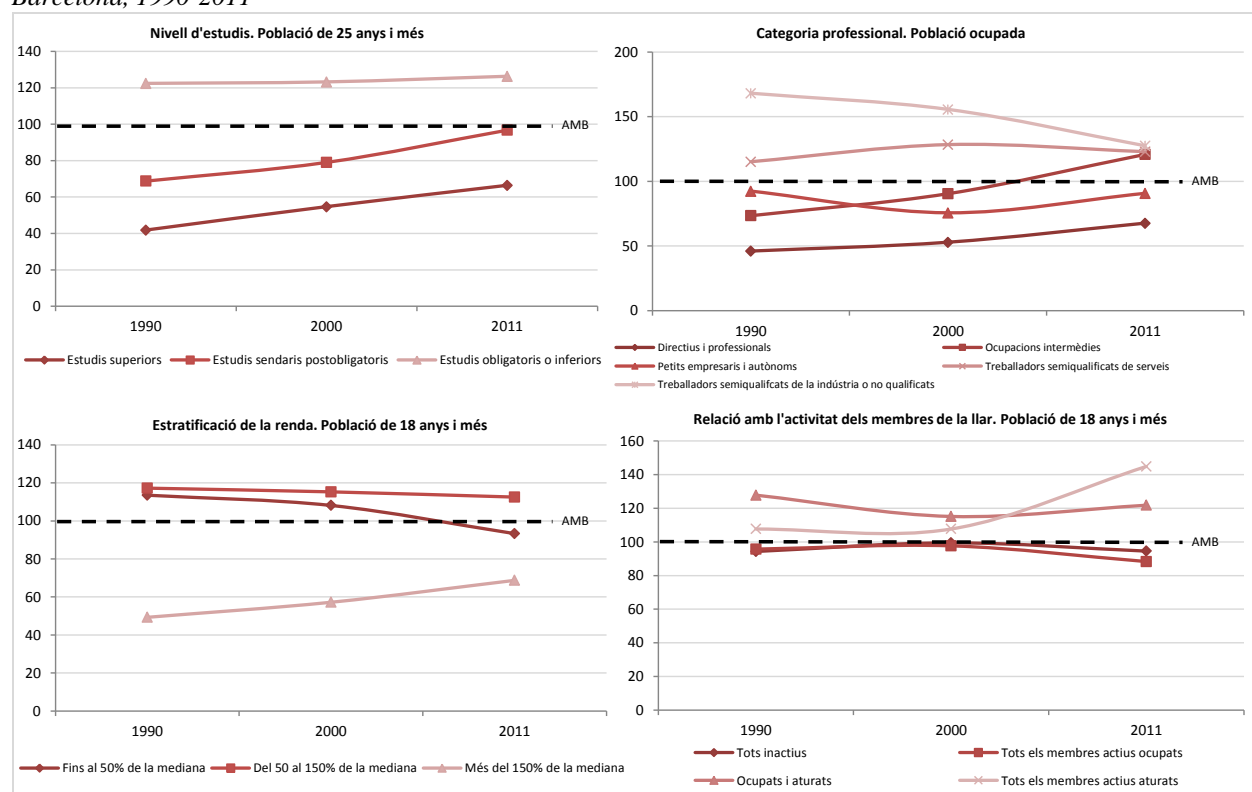

Font: © Google Street View

Inicialment la població que va constituir aquestes barriades eren principalment obrers tradicionals dedicats essencialment als sectors de la indústria o de la construcció, però el procés de terciarització que ha viscut el sistema productiu de l'àrea metropolitana en les darreres dècades ha calat també en aquest tipus d'àrees socioresidencials, transformant de manera important l'estructura ocupacional dels seus residents. Si bé en 1991 el 41,2% de la població ocupada eren treballadors semiquualificats de la indústria i no qualificats, aquesta proporció s'ha reduït fins al 15,3% l'any 2011 (figura 26). En canvi, els treballadors semiquualificats de serveis han passat durant el mateix període del 18,2% al 33,2%, convertint-se l'any 2011 en la categoria professional majoritària entre la població ocupada d'aquestes barriades.

Es tracta també dels fragments urbans que presenta una major concentració de població no qualificada. L'any 2011 encara més de la meitat dels residents majors de 25 anys només ha assolit estudis obligatoris o inferiors (55,1%). Precisament, aquesta és una de les raons que expliquen l'elevada incidència que té l'atur en aquestes àrees a diferència d'altres, particularment en funció de l'evolució dels cicles econòmics. Precisament, l'actual crisi econòmica ha tingut uns efectes devastadors en aquestes barriades, augmentant fins al 14,2% la proporció de població que viu en llars on tots els membres actius estan aturats, mentre que l'any 2000 o l'any 1990, en època de bonança econòmica, aquest percentatge no superava el 3%. Malgrat tot, l'impacte en els nivells de rendes no ha estat molt fort en termes relatius, ja que més d'un 70% dels seus residents es mantenen en l'estrat intermedi de renda (del 50% al 150% de la mitjana).

Figura 26. Evolució indicadors d'estatus social de les barriades obreres (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

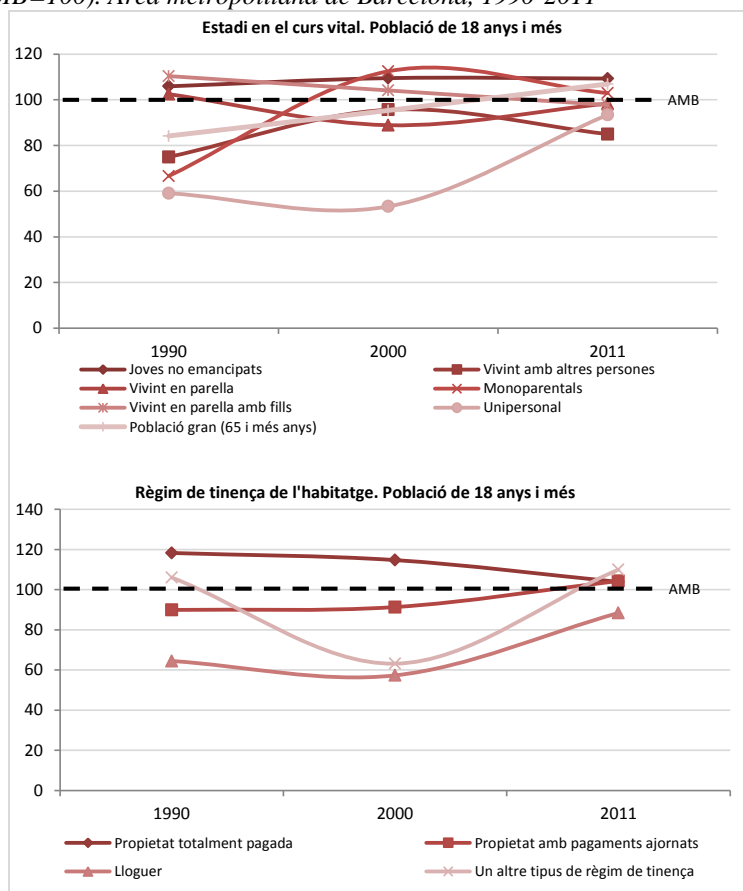

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Una part important del veïnatge d'aquestes àrees ha envellit considerablement en els darrers anys, la població major de 65 anys s'ha incrementat del 16,5% al 23,1% entre 1991 i 2011 (figura 27). No obstant això, les dades mostren també signes de revitalització, sobretot durant la darrera dècada, que es manifesten amb l'augment significatiu de la població en edat activa que viu en parella (del 8,8% en 2001 al 17,9% en 2011) i de la que comparteix pis (del 4,4% en 2001 al 6,8% en 2011). En canvi, la població que viu a llars formades per famílies amb fills han anat progressivament disminuint en aquestes barriades, passant del 45,7% en 1991 al 30,2% en 2011. Paral·lelament, també es pot observar un canvi important en els règims de tinença de la població resident marcat, d'una banda, per una tendència creixent d'hipoteques i, d'altra banda, per un fort increment dels

lloguers. El baix preu dels habitatges en aquestes zones, que el fa més accessible per la població jove emancipada, juntament a l'important assentament d'immigrants estrangers són elements que poden ajudar a interpretar aquests resultats.

Figura 27. Evolució indicadors de curs vital de les barriades obreres (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

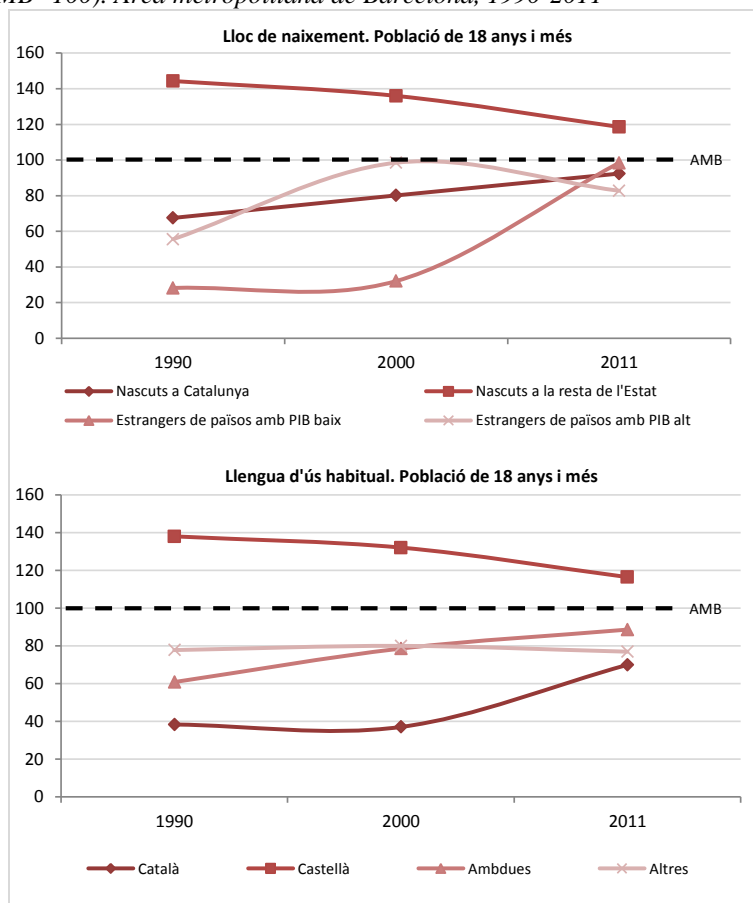

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Les dades sobre el lloc de naixement avalen la idea anterior (figura 28). D'una banda, la població nascuda a la resta de l'Estat ha disminuït a marxes forçades en aquestes barriades, passant de ser el col·lectiu majoritari l'any 1991, quan pràcticament dos de cada tres residents era procedent de la resta d'Espanya (62,5%), a deixar de ser-ho l'any 2011 després de reduir-se

proporcionalment a més de la meitat (30,0%). D'altra banda, la població nascuda a Catalunya ara conforma gairebé la meitat dels residents (48,7% en 2011), mentre que la proporció de població estrangera procedent de països amb un PIB baix en aquestes barriades se situa en el 18,9% l'any 2011. Aquests resultats demostren en la línia d'altres estudis com les *barriades obreres* s'han configurat com un dels espais d'assentament més importants de la immigració estrangera dins de l'estructura residencial de l'àrea metropolitana de Barcelona (Musterd i Fullaondo, 2008).

Figura 28. Evolució indicadors d'origen geogràfic de les barriades obreres (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

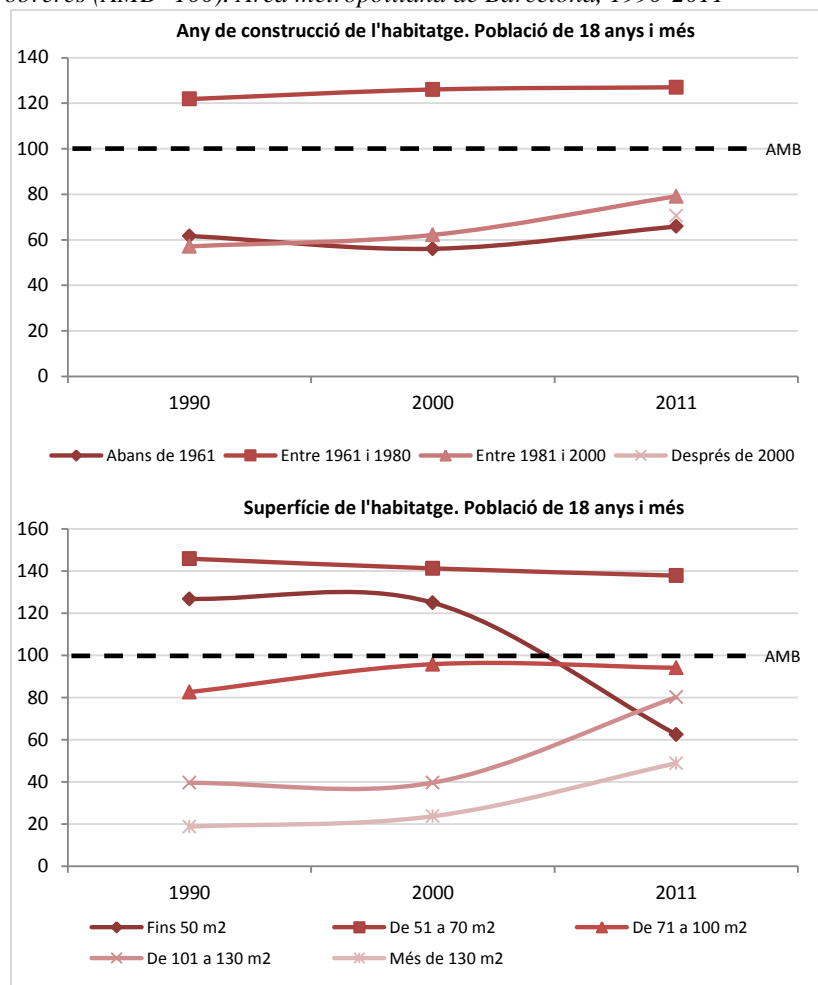
Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Els habitatges d'aquestes barriades acostumen a estar organitzats en blocs de pisos donant un aspecte molt uniforme i fàcilment recognoscible morfològicament (figura 25). A més, aquests habitatges destaquen també per ser generalment de superfície reduïda (figura 29). L'any 1991 la meitat de la població resident en aquestes àrees vivia en habitatges d'entre 51 i 70 m², una proporció que s'ha anat reduint lleument fins arribar al 42,6% en 2011, alhora que ha augmentat la de la població que viu en habitatges de superfícies superiors als 100 m², tot i que en uns registres molt inferiors al del conjunt metropolità.

El comportament territorial de les *barriades obreres* ha estat variable durant les darreres dues dècades. Durant la primera dècada que comprèn el període objecte d'estudi (1991 i 2001), aquest tipus d'àrea socioresidencial va experimentar una contracció, passant d'ocupar 33,14 km² a 28,05 km² (figura 30). Aquesta contracció es va produir sobretot a la primera corona metropolitana, mentre que a Barcelona la dimensió de superfície de sòl ocupat es va mantenir a grans trets inalterada. Una de les conseqüències d'aquest procés és que les *barriades obreres* van incrementar sensiblement el seu patró d'agrupament (relació de veïnatge entre seccions: 0,422 en 1991 i 0,409 en 2011). Aquesta tendència aniria en la lògica de les transformacions estructurals que imprimeixen a les grans ciutats els processos de terciarització econòmica i de postindustrialització.

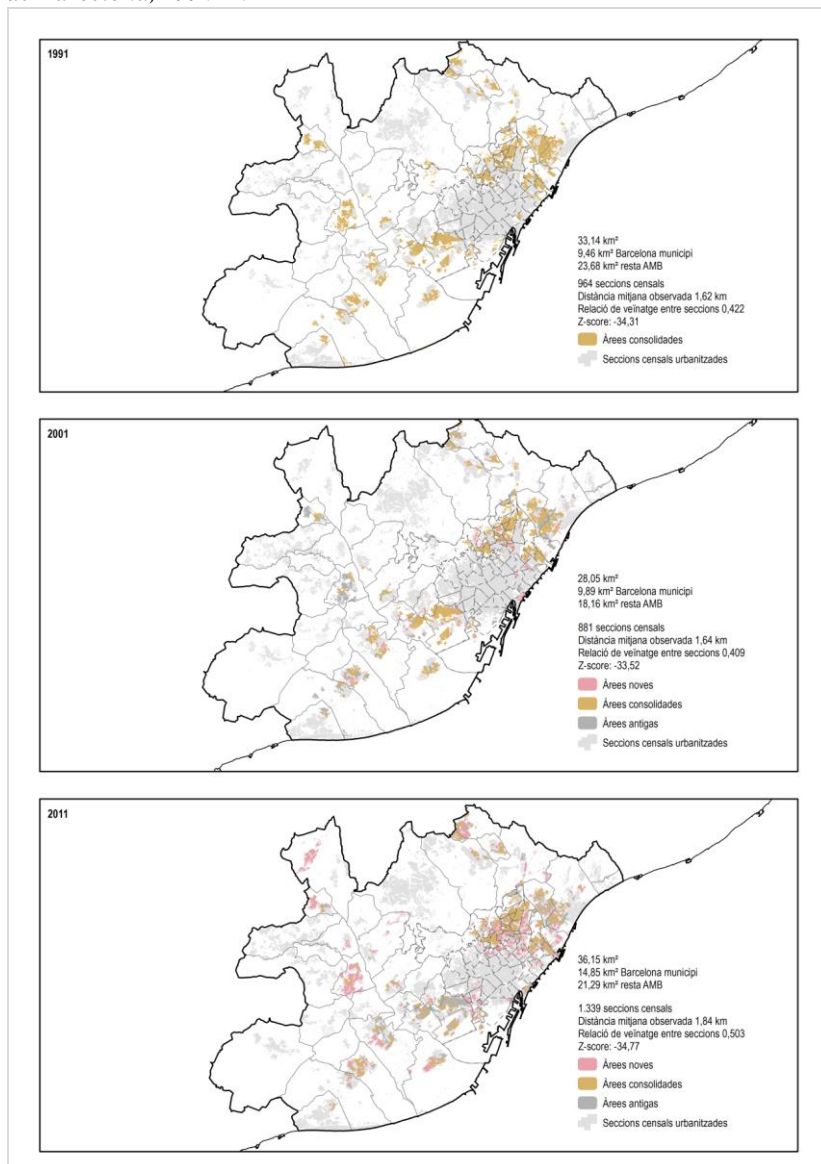

Figura 29. Evolució indicadors de morfologia urbana de les barriades obreres (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Figura 30. Evolució territorial de les barriades obreres. Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals 1991, 2001 i 2011* proporcionades per l'INE i Idescat i de bases cartogràfiques proporcionades per l'ICC.

*Valors imputats en algunes seccions censals mitjançant el software IveWARE per l'IERMB.

Però, en canvi, durant la segona dècada (2001-2011), la tendència és justament la contrària. La superfície ocupada a l'àrea metropolitana de Barcelona per part de les *barriades obreres* torna a incrementar-se, assolint l'any 2011 els 36,15 km². A més, aquesta expansió es produeix de manera dispersa, augmenta la distància mitjana observada entre seccions i el patró d'agrupament de les unitats territorials, tot i que persisteix, es debilita. Aquest canvi de tendència no es pot entendre sense tenir en compte la transformació interna que s'ha produït en la composició social d'aquest tipus d'àrea socioresidencial. Les *barriades obreres* estan perdent el seu caràcter industrial i s'estan convertint progressivament en el lloc de residència dels treballadors semiquàlificats o no qualificats de serveis. De fet, com s'ha vist anteriorment, aquest perfil de treballadors és el que predomina ja actualment entre la població ocupada d'aquestes àrees. A més, l'elevada destrucció d'ocupació industrial que s'ha produït amb la crisi a l'àrea metropolitana de Barcelona ha contribuït força en aquesta mudança interna. Per tant, el motiu principal que explicaria aquest repunt de les *barriades obreres* en l'estructura socioresidencial metropolitana és precisament aquest canvi que s'està produint en la composició social interna d'aquest tipus d'àrea socioresidencial i l'augment dels treballadors de serveis (en aquest cas dels semiquàlificats o dels no qualificats) que està propiciant el trànsit postindustrial del sistema productiu. Aquesta idea encaixaria també amb el fet que el creixement d'aquestes zones en el municipi de Barcelona —que és on succeeix aquest fenomen amb més intensitat—, té lloc principalment en zones més aviat perifèriques situades al nord del municipi que l'any 2001 es corresponien amb *àrees mixtes de classes intermèdies*. Com s'ha vist anteriorment, en la composició d'aquestes àrees ja hi ha un pes important de treballadors de serveis, de manera que la seva reconversió es produeix perquè l'any 2011 aquestes unitats territorials passen a semblar-se més al perfil renovat de les *barriades obreres*.

4.6. Zones envellides o degradades

Nuclis urbans antics, barris amb dèficits urbanístics importants i d'altres àrees urbanes deteriorades que acullen a la població metropolitana amb menys recursos, tant econòmics com socials. Aquests són els trets principals de les *zones envellides o degradades* com a tipus d'àrea socioresidencial, on predominen les llars unipersonals de gent gran i els treballadors no qualificats i més precaris, tant autòctons com estrangers procedents de països amb un PIB baix. Aquestes zones concentren les situacions d'atur més punyents i el habitatges amb pitjors condicions d'habitabilitat. A Barcelona aquesta forma urbana es troba arrelada sobretot al districte de Ciutat Vella, així com en algunes zones del districte de Sant Martí, tot i que en els darrers anys moltes

d'aquestes àrees han estat reformades o intervingudes urbanísticament, transformant-se amb el temps en altres tipus d'àrees socioresidencials. A la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona també es poden trobar una gran diversitat d'indrets d'aquest tipus. Per l'àrea del Llobregat destaquen barris com el de Casa Blanca a Sant Boi de Llobregat, els de la Guàrdia i la Font del Llargarut a Sant Vicenç dels Horts, Sant Cosme al Prat de Llobregat i l'àrea de la Florida, Pubilla Casas i Collblanc a l'Hospitalet de Llobregat. En canvi, pels voltants de les riberes del riu Besòs les localitzacions més representatives són el barri de la Mina a Sant Adrià, la zona limítrofa entre Santa Coloma de Gramenet i Badalona, on es localitzen els barris de Fondo, Santa Rosa, Sant Antoni de Llefia i la Salut, una mica més al Sud però també a Badalona el barri de Sant Roc i els barris de Can Sant Joan i la Ribera a Montcada i Reixach. Com en el cas de Barcelona, moltes d'aquestes zones han estat ja objecte d'operacions de regeneració urbana en els darrers anys, la majoria d'elles finançada a través de la *Llei de Barris*.

Figura 31. Zones envellides o degradades

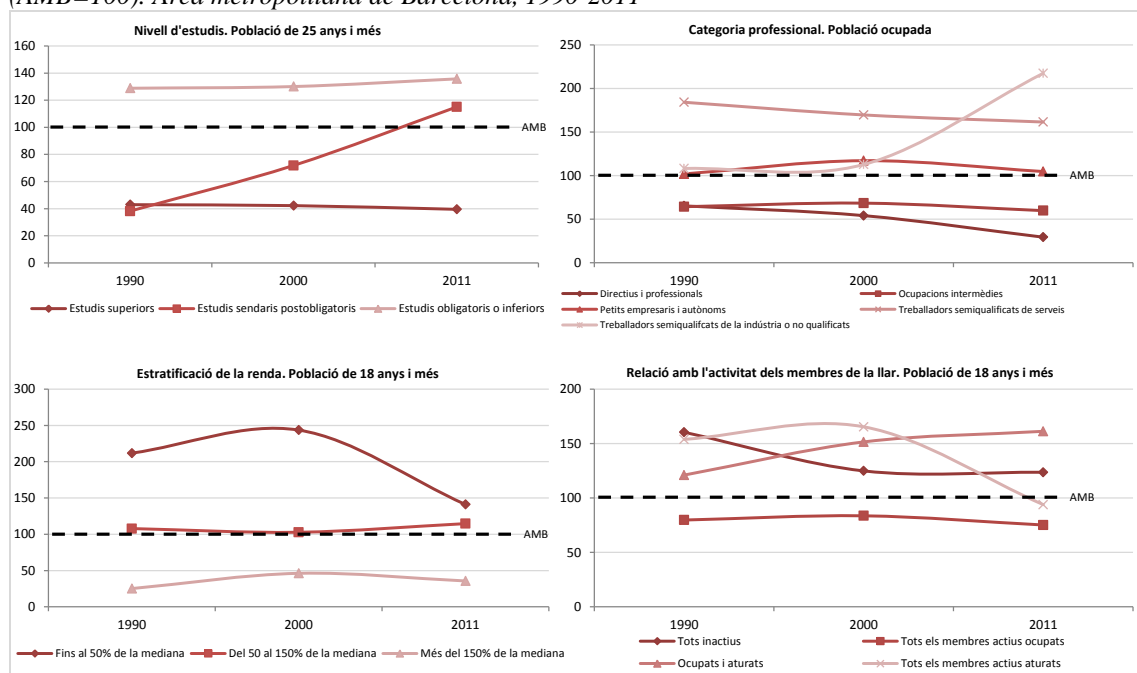

Font: © Google Street View

Com s'ha assenyalat anteriorment, en les *zones envellides o degradades* de l'àrea metropolitana de Barcelona resideix la població amb majors problemes d'inclusió social (figura 32). L'any 2011 el 59,2% de la població resident major de 25 anys és no qualificada amb un nivell màxim d'estudis assolit d'educació obligatòria o inferior. Només el 12,6% de la població ha assolit

educació superior, un percentatge que se situa molt per sota del que registra el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona (31,9%). Les ocupacions predominants són els treballadors de serveis semiquualificats (43,6% en 2011), els quals han anat augmentant progressivament i els treballadors de coll blau i no qualificats (26,1% en 2011). Les situacions d'atur es troben força esteses en aquesta realitat socioespacial, les quals s'han agreujat considerablement amb l'arribada de la crisi. Si bé durant els anys 1991 i 2001 eren pràcticament un de cada cinc individus els que vivien en llars on alguns o tots els seus membres actius estaven a l'atur, l'any 2011 aquesta proporció ha augmentat fins a un de cada tres. Però sobretot, en termes d'estatus social, aquestes àrees es caracteritzen per concentrar la major proporció de població amb rendes baixes (fins al 50% de la mediana), la qual se situa al voltant del 20%, mentre que en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona aquest percentatge és del 13% l'any 2011. Aquesta diferència, fins i tot, havia estat més elevada particularment en el moment del canvi de segle en ple cicle de creixement econòmic.

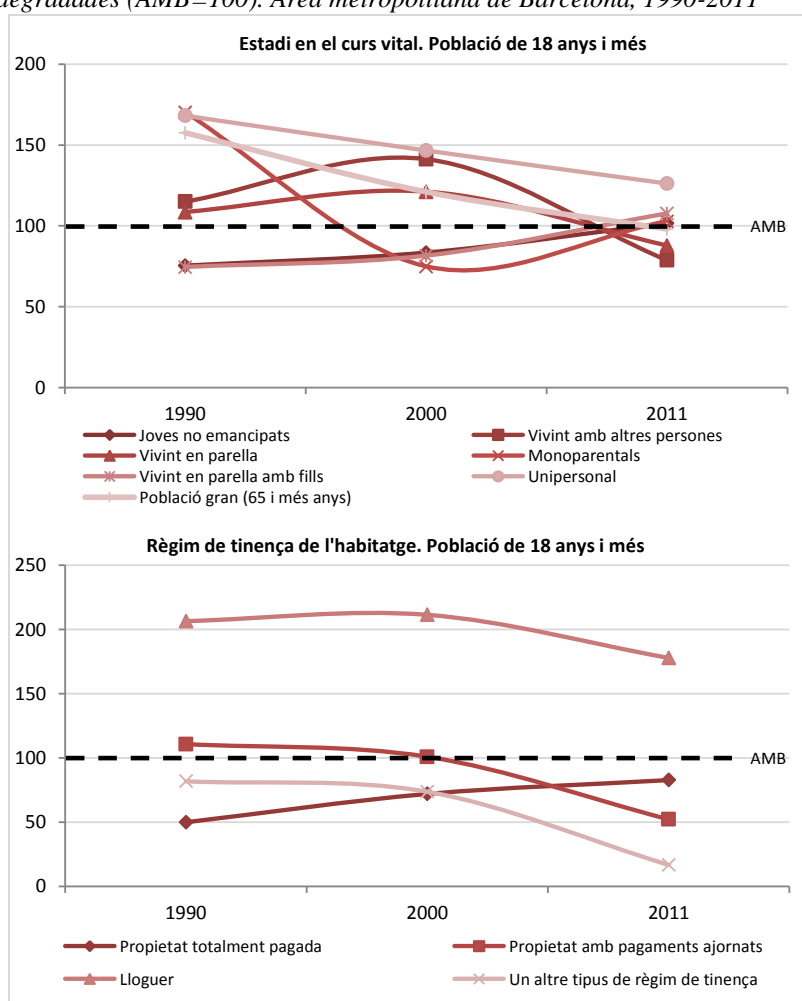
Figura 32. Evolució indicadors d'estatus social de les zones envellides o degradades (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

El règim de tinença més habitual és el lloguer, pràcticament la meitat de la població resident són llogaters (49,1% en 2011), superant amb escreix la pauta general metropolitana (figura 33). Aquest aspecte és un dels elements claus en la configuració de la idiosincràsia d'aquest tipus d'àrea socioresidencial, ja que marca una diferència molt clara respecte les *barriades obreres*, per exemple, on predominen els habitatges de propietat.

Figura 33. Evolució indicadors de curs vital de les zones envellides o degradades (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

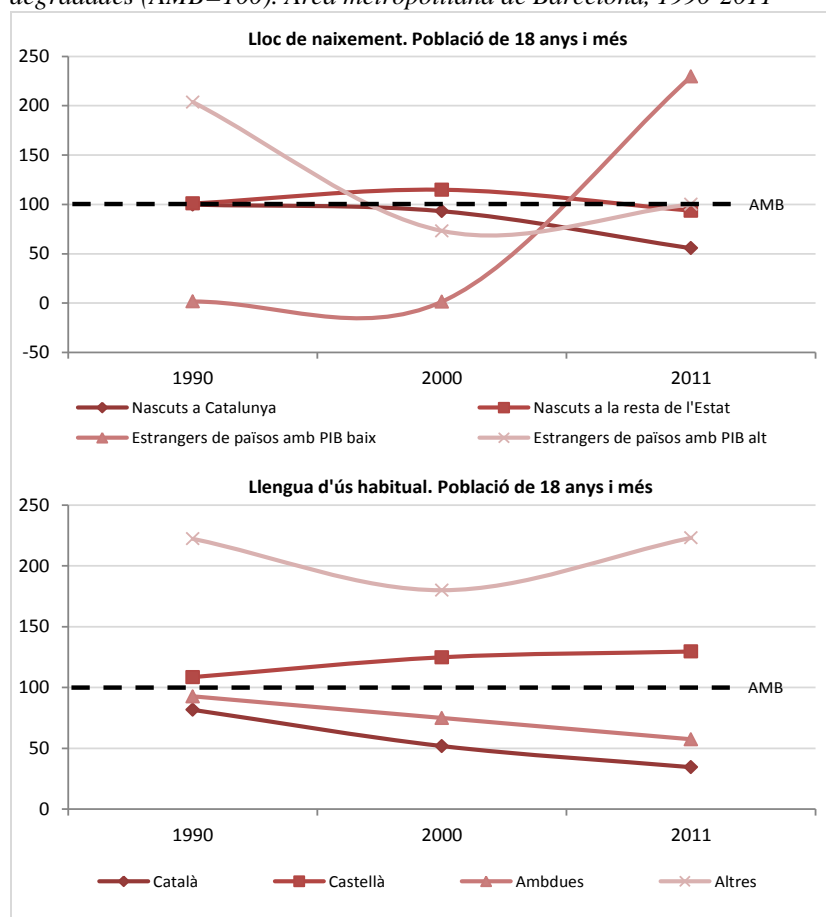

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Per altra banda, es tracta del tipus d'àrea socioresidencial que ha viscut amb una major intensitat l'arribada d'immigració internacional durant la darrera dècada (figura 34). El 44,1% de la població resident en *zones envellides o degradades* son estrangers nascuts a països amb un PIB baix. Es tracta d'àrees on només el 7,7% dels seus habitants són catalanoparlants, mentre el 8,7% fa servir habitualment en la seva vida quotidiana una llengua estrangera. Aquesta assimilació massiva de població immigrant ha rejuenit la composició social d'aquests barris al mateix temps que han afegit complexitat als perfils en risc d'exclusió preexistents en aquestes àrees.

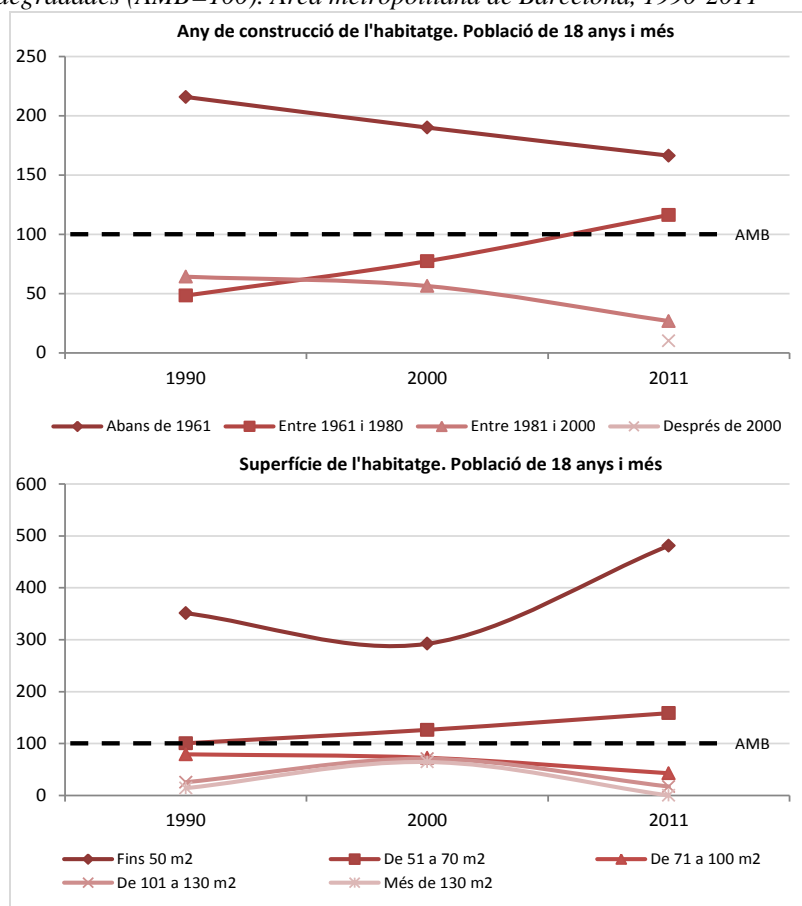
Figura 34. Evolució indicadors de curs vital de les zones envellides o degradades (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Les àrees envellides o degradades es caracteritzen també pels dèficits del seu parc d'habitatges (figura 35). L'any 2011 gairebé el 80% de la població resident en aquestes àrees resideix en habitatges de menys de 70 m² i el 30,8% en habitatges de menys de 50 m² (en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona aquests percentatges són del 37,7% i del 6,4%, respectivament). Aquest resultat dóna alguna pista sobre les condicions d'habitabilitat en aquestes àrees, que són, com es veurà en anàlisis posteriors, de les més precàries de l'estructura residencial metropolitana.

Figura 35. Evolució indicadors de curs vital de les zones envellides o degradades (AMB=100). Àrea metropolitana de Barcelona, 1990-2011

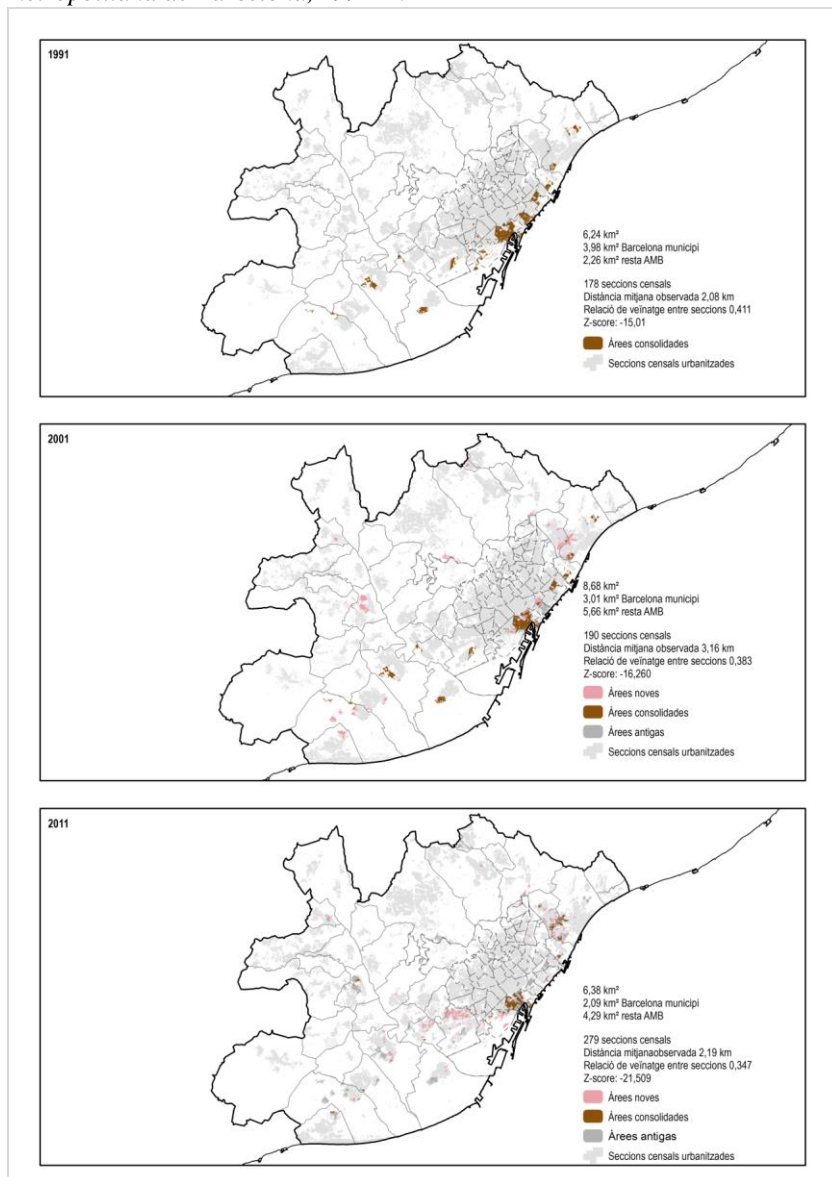
Font: IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Un altre aspecte rellevant que cal remarcar és que la pauta de localització d'aquest tipus d'àrees socioresidencials ha canviat durant les dues últimes dècades. Als inicis de la dècada dels 90, les *àrees envellides o degradades* eren més propícies a aparèixer als nuclis urbans antics degradats que, a causa del desplaçament de la funció econòmica i cultural a unes altres zones de la ciutat havien perdut centralitat urbana. L'any 1990 el 65,4% de la població resideix en habitatges construïts abans dels anys 60. En canvi, les intervencions de regeneració urbana que s'inicien en Barcelona amb la preparació de la ciutat per la celebració dels Jocs Olímpics se centren precisament en aquestes zones, reconvertint-les en gran mesura⁷ i traslladant el pes de la localització de les *àrees envellides o degradades* als barris suburbials perifèrics. A la figura 36 es pot observar com precisament la superfície ocupada per aquest tipus d'àrees a la ciutat de Barcelona s'ha anat reduint (dels 3,98 km² en 1991 a 2,09 km² en 2011), mentre que a la primera corona metropolitana ha anat augmentant, sobretot entre els anys 1991 i 2001 (dels 2,26 km² en 1991 a 5,66 km² en 2011). L'any 2011, en canvi, el territori abastat en aquest àmbit també es redueix, segurament com a conseqüència de la implementació del programa de la *Llei de barris*. Els indicadors territorials informen també que durant els darrers anys el patró d'agrupament de les unitats territorials que conformen les *àrees envellides o degradades* s'ha anat incrementant. En aquest sentit, es pot afirmar que aquest tipus d'àrees socioresidencials es troben més segregades actualment que als inicis de la dècada dels 90.

---

⁷ Gran part d'aquestes àrees intervingudes urbanísticament a Barcelona han passat a ser *àrees de classes mitjanes i altes* o *barris de noves classes mitjanes urbanes*.

Figura 36. Evolució territorial de les zones envellides o degradades. Àrea metropolitana de Barcelona, 1991-2011

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals 1991, 2001 i 2011* proporcionades per l'INE i Idescat i de bases cartogràfiques proporcionades per l'ICC.

*Valors imputats en algunes seccions censals mitjançant el software IveWARE per l'IERMB.

5. DESIGUALTAT URBANA A L'ESTRUCTURA SOCIORESIDENCIAL METROPOLITANA DE BARCELONA

5.1. Habitatge: esforç econòmic i condicions d'habitabilitat segons el lloc de residència

L'habitatge constitueix actualment a l'àrea metropolitana de Barcelona un dels principals elements de desigualtat urbana en l'estructura socioresidencial, tant des del punt de vista de l'esforç econòmic que han de realitzar les famílies per mantenir-lo, com en termes de les condicions d'habitabilitat. En general, amb l'inici de la crisi financera l'esforç econòmic residencial ha augmentat per la població metropolitana, degut a que la dinàmica d'empobriment ha estat molt més intensa que la caiguda dels preus en el mercat immobiliari (Bosch, 2014). Els efectes han estat dramàtics particularment pels segments de població amb rendes més baixes, amb un augment espectacular dels desnonaments (Colau i Alemany, 2012), posant de relleu la ineficiència i la mancança de polítiques socials d'habitatge tant a Espanya com a Catalunya (Trilla, 2014).

A la conurbació barcelonina és a les *zones envellides o degradades* on es localitzen les situacions més desavantajoses en relació a l'habitatge. En aquestes àrees les llars destinen de mitjana a les despeses residencials un percentatge de renda disponible molt superior (30,4%) que a d'altres àrees socioresidencials, en part perquè, com s'ha vist anteriorment, és on viu gran part de la població metropolitana més vulnerable. Un 22,7% de la població resident en aquestes àrees pateix a la seva llar sobrecàrrega de despeses en l'habitatge (destinen més del 40% de la renda familiar a les despeses de l'habitatge), un percentatge al que només s'apropa el registre dels *barris de noves classes mitjanes* (20,7%). Aquest greuge també es reflecteix en el percentatge de població que darrerament no ha pogut fer front al pagament d'algun rebut de l'hipoteca o del lloguer, essent el més alt també a les *zones envellides o degradades* (12,%), seguit de les *barriades obreres* (8,6%) i de les *àrees d'afluència de famílies amb fills* (7,6%).

Taula 9. Indicadors de esforç econòmic en el pagament de l'habitatge. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011. Total població (%)

	Costos de l'habitatge sobre el total d'ingressos disponibles de la llar (incloent-hi el cost de l'amortització en el total de despeses)	Taxa de sobrecàrrega de despeses en l'habitatge (incloent-hi el cost de l'amortització en el total de despeses)	Endarreriment en el pagament d'algun rebut de l'hipoteca o lloguer
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	21,8	11,5	2,6
Barris de noves classes mitjanes urbanes	20,9	20,7	3,2
Àrees d'aflluència de famílies amb fills	24,1	10,4	7,6
Àrees mixtes de classes intermèdies	24,2	16,4	5,5
Barriades obreres	22,6	14,4	8,6
Zones envellides o degradades	30,4	22,7	12,2
Total	23,7	15,8	7,0

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

A més, a les *zones envellides o degradades* també s'acumulen en major proporció les pitjors condicions d'habitabilitat. El 15,0% de la població resident en aquestes àrees viu en habitatges sobreocupats. Aquest percentatge és molt similar al que registren les *barriades obreres* (14,6%), essent totes dues amb diferència les àrees socioresidencials que mostren una major inadequació entre els tipus de llars residents i les característiques dels habitatges. No obstant, les *zones envellides o degradades* tornen a marcar diferències pel que fa a la privació residencial severa (8,2%), una situació que, tal com ho estableix l'Eurostat, comporta l'acumulació de problemes en l'habitatge més enllà de la sobreocupació. En aquest cas, les situacions de privació material severa venen ocasionades majoritàriament per problemes d'humitats i/o de manca de llum natural als habitatges, molt més presents a les *zones envellides o degradades* que a d'altres àrees socioresidencials.

Taula 10. Taxa de sobreocupació i taxa de privació residencial severa. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Taxa de sobreocupació *	Taxa de privació residencial severa**
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	2,2	0,0
Barris de noves classes mitjanes urbanes	0,8	0,0
Àrees d'afluència de famílies amb fills	2,5	0,0
Àrees mixtes de classes intermèdies	5,8	4,5
Barriades obreres	14,6	3,0
Zones envellides o degradades	15,0	8,2
Total	9,1	3,3

* Habitatge que no disposa del nombre mínim d'habitacions, considerant que cal com a mínim: una habitació per llar, una per la parella, una per cada persona de més de 18 anys de la llar (que no formen parella), una per cada dues persones del mateix sexe amb edats compreses entre els 12 i els 17 anys, una per cada persona d'entre 12 i 17 anys que no estigui comptabilitzada en les categories anteriors, i una per cada dos infants de menys de 12 anys.

** Població que viu en un habitatge sobreocupat i, a més, o bé té manca de llum natural, o bé té humitats a casa, o bé no disposa de bany o dutxa, o bé no disposa de vàter dins de casa.

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Aquestes dinàmiques de desigualtat urbana no funcionen al marge del mercat immobiliari. Les àrees socioresidencials més desfavorides de la metròpoli en termes de l'impacte del preu de l'habitatge sobre la renda, així com pel que fa a les condicions d'habitabilitat, són també les que es componen per una proporció més alta de població que va triar el lloc de residència d'una manera més forçada. És a dir, les constriccions relacionades amb el preu de l'habitatge són les raons que han tingut més pes en la decisió residencial, entenent doncs, que en un context d'augment continuat del preu de l'habitatge molt per sobre de la inflació (especialment quan es compara amb l'evolució dels sous i la renda familiar) durant un llarg període que parteix des de finals dels anys 90 no es tracta d'una elecció veritablement lliure. Com es pot observar a la taula 11, l'any 2011, gairebé la meitat de la població resident a les *zones envellides o degradades* (48,5%) i el 37,4% de la resident a les *barriades obreres* ha anteposat el preu a qualsevol altra consideració a l'hora d'escollir la seva zona de residència, mentre que per la població de les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* aquest percentatge es redueix al 13,3%. En canvi, per a aquesta última població, la principal raó que ha

contribuït a decidir el lloc de residència ha estat l'entorn residencial (52,1%), això és, pràcticament la meitat pogueren anteposar qüestions paisatgístiques, d'accés a equipaments i serveis i/o a la xarxa de comunicacions a qualsevol altra consideració. Això torna a contrastar amb la situació de les poblacions residents, tant a les *barriades obreres* com a les *zones envellides o degradades*, les quals registren els percentatges més baixos per aquest motiu (28,1% i 29,7%, respectivament). Aquesta desigualtat d'oportunitats a la que es veu sotmesa la població a l'hora de seleccionar el seu lloc de residència constitueix un factor clau per entendre els mecanismes de producció de la diferenciació residencial i de les dinàmiques de segregació urbana (Maloutas, 2012).

Taula 11. Principal raó per escollir el lloc de residència . Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Àrees residencials de classes mitjanes i altes	Barris de noves classes mitjanes urbanes	Àrees d'afluència de famílies amb fills	Àrees mixtes de classes intermèdies	Barriades obreres	Zones envellides o degradades	Total
Constriccions relacionades amb el preu de l'habitatge	13,3	28,9	25,9	25,5	37,4	48,5	31,1
Per l'entorn residencial	52,1	35,6	37,4	36,6	28,1	29,7	34,5
Per proximitat al lloc de treball	10,6	7,2	15,0	6,2	8,0	5,1	7,7
Per raons familiars	21,4	26,3	19,6	27,6	24,0	15,4	23,8
Altres raons	2,5	2,0	2,1	4,2	2,5	1,3	2,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

5.2. La diversitat en la qualitat de l'entorn residencial

La valoració dels aspectes positius de l'entorn residencial mostra diferències significatives sobretot entre les àrees socioresidencials més cèntriques i les més perifèriques. A les més cèntriques, com els *barris de noves classes mitjanes* i les *zones envellides o degradades*, el que es valora més positivament entre els residents és la bona localització (54,9% i 23,0%, respectivament). En el cas dels *barris de noves classes mitjanes* aquest resultat demostra la importància de la centralitat pels seus residents, un

aspecte que ja es va destacar anteriorment com rellevant en la conformació d'aquestes àrees pels estils de vida d'aquestes "noves" classes mitjanes. Per altra banda, a les zones més perifèriques de l'Àrea metropolitana de Barcelona, on se situen particularment les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* i les *àrees d'afluència de famílies amb fills*, la característica de l'entorn residencial més valorada és la tranquil·litat (61,3% i 48,8%, respectivament), la qual cosa no és d'estranyar si es considera que sobretot una part important de les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* es troba en àrees suburbanes de baixa densitat. Precisament, el predomini de la valoració dels espais verds en aquest tipus d'àrea socioresidencial respecte a la resta confirma també la particularitat de la morfologia urbana d'aquests entorns residencials.

Taula 12. Aspectes positius de l'entorn residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Àrees residencials de classes mitjanes i altes	Barris de noves classes mitjanes urbanes	Àrees d'afluència de famílies amb fills	Àrees mixtes de classes intermèdies	Barriades obreres	Zones envellides o degradades	Total
La seva tranquil·litat	61,3	8,8	48,8	31,0	35,7	12,4	33,6
Els espais verds	12,6	2,5	8,9	4,3	7,1	4,6	6,4
Les relacions personals	4,0	2,3	4,7	15,7	20,7	17,7	15,0
La proximitat i/o diversitat d'equipaments	5,2	14,5	23,1	18,6	12,2	19,2	14,6
Bona localització	11,7	54,9	10,8	14,5	7,4	23,0	15,1
Un altre aspecte	4,0	15,9	3,7	13,9	12,6	18,2	12,4
Cap aspecte positiu	1,1	1,1	0,0	0,8	3,0	3,7	2,0
Total	100	100	100	100	100	100	100

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

La tranquil·litat és també l'aspecte millor valorat, tant a les *àrees mixtes de classes intermèdies* (31,0%) com a les *barriades obreres* (35,7%), però de forma menys clara. A més, en aquestes últimes destaca que el 20,7% dels residents consideren les relacions personals com l'element més positiu del barri. Les *zones envellides o degradades* (17,7%) i les *àrees mixtes de classes intermèdies* (15,7%) se situen també amb percentatges alts en relació a aquest aspecte, molt per sobre de la resta d'àrees, la qual cosa indica l'existència d'uns patrons de relació veïnal ben diferenciats en l'estructura residencial metropolitana, molt més intensa en els barris més populars. Per últim, resulta rellevant també l'elevada valoració que es fa a les *àrees d'afluència de famílies amb fills* respecte la proximitat i/o diversitat d'equipaments. El 23,1% dels residents el consideren l'aspecte més positiu, molt per sobre de la

resta d'àrees socioresidencials. Aquest resultat té a veure amb que gran part d'aquestes àrees es localitzen en barris de nova creació o regenerats en part, amb una elevada oferta d'habitatges nous i que segurament s'han dotat també d'equipaments, que a més pel que reflecteixen les dades satisfan en gran mesura les necessitats específiques de les famílies amb menors dependents, que és el col·lectiu majoritari d'aquesta àrea socioresidencial.

Pel que fa als aspectes negatius, la contaminació o la brutícia és una de les principals qüestions que s'assenyala per part dels residents pràcticament a tota l'estructura socioresidencial, llevat de a les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* i a les *barriades obreres* on perd una mica d'intensitat. El segon aspecte negatiu que adquireix certa notorietat és la inseguretat ciutadana, particularment en el cas dels *barris de noves classes mitjanes urbanes* (20,9%) i les *zones envellides o degradades* (27,4%). La centralitat que ocupen aquestes zones fa que acullin una major incidència de fets delictius contra la seguretat personal (C. González i Murrià, 2011), la qual cosa explicaria aquesta sensació d'inseguretat entre els seus residents. En tercer lloc, cal destacar també l'elevada valoració negativa que presenten, per una banda, les *àrees de classes mitjanes i altes* (10,4%) i les *àrees d'afluència de famílies amb fills* (8,0%) respecte a la poca oferta de transport públic i, per altra banda, els *barris de noves classes mitjanes urbanes* (14,8%) respecte a l'alta densitat de persones i vehicles, resultats que van associats amb la localització d'aquests tipus d'àrees socioresidencials, les primeres situades en zones més aviat perifèriques i les segones en zones més centrals. Per últim, es pot considerar que les *àrees residencials de classes mitjanes i altes*, les *àrees d'afluència de famílies amb fills* i les *barriades obreres* són les que desperten una major satisfacció per part dels seus residents, en la mesura en què aproximadament un terç d'aquesta població no assenyala cap aspecte negatiu en relació al seu entorn residencial.

Taula 13. Aspectes negatius de l'entorn residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Àrees residencials de classes mitjanes i altes	Barris de noves classes mitjanes urbanes	Àrees d'aflluència de famílies amb fills	Àrees mixtes de classes intermèdies	Barriades obreres	Zones envellides o degradades	Total
Alta densitat de persones i vehicles	5,0	14,8	5,4	10,7	6,5	5,2	8,0
Manca d'activitat econòmica	3,4	0,0	4,4	2,7	2,3	3,1	2,6
Poca oferta d'equipaments	14,3	1,1	2,2	4,2	6,4	0,8	5,5
Poca oferta de transport públic	10,4	0,0	8,0	2,7	2,1	0,0	3,1
L'aïllament/mala comunicació	8,5	0,0	1,5	2,8	4,0	0,3	3,4
La contaminació (acústica i ambiental) o brutícia	12,7	35,6	25,4	27,1	19,1	26,7	22,9
La inseguretat ciutadana	4,0	20,9	6,3	6,5	12,5	27,4	11,6
Un altre aspecte	8,9	9,0	10,9	17,5	15,1	14,3	14,4
Cap aspecte negatiu	32,6	18,6	35,9	25,8	32,1	22,3	28,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Però el problema més generalitzat que presenten els barris de l'àrea metropolitana de Barcelona és la disponibilitat d'aparcament. El 42,0% de la població metropolitana es pronuncia sobre aquesta qüestió que com és evident és un problema que s'intensifica als barris de noves classes mitjanes urbanes (69,0%) i a les àrees mixtes de classes intermèdies (54,6%). La centralitat d'aquestes zones fa que d'altres problemes relacionats amb la qualitat acústica i la circulació i el trànsit també presentin certa rellevància en comparació a la resta d'àrees socioresidencials. Per altra banda els resultats de la taula 14 tornen a posar de manifest els problemes de seguretat ciutadana i de convivència als barris de noves classes mitjanes urbanes (21,3% i 8,0%, respectivament), així com a les zones envellides o degradades (19,4% i 7,7%, respectivament) i també en aquest cas a les barriades obreres (18,8% i 7,4%, respectivament).

Taula 14. Problemes a l'entorn residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Qualitat ambiental	Qualitat acústica	Circulació i trànsit	Disponibilitat d'aparcament	Estat general de l'entorn	Seguretat ciutadana	Convivència
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	3,3	6,6	6,8	21,5	3,1	11,7	1,9
Barris de noves classes mitjanes urbanes	7,6	42,1	44,1	69,0	8,7	21,3	8,0
Àrees d'aflluència de famílies amb fills	11,8	11,8	15,7	38,8	0,0	9,7	1,7
Àrees mixtes de classes intermèdies	6,5	24,4	24,3	54,6	5,8	10,7	5,2
Barriades obreres	7,8	13,2	11,8	37,0	9,1	18,8	7,4
Zones envellides o degradades	7,9	17,9	11,8	33,5	10,7	19,4	7,7
Total	7,1	18,2	17,4	42,0	7,1	15,4	5,9

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

En quant a l'accessibilitat als equipaments i a la qualitat dels serveis municipals prestats en cadascuna de les àrees socioresidencials es pot dir que, en general, no es detecten problemes molt importants. Tanmateix, les diferències existents en la valoració d'aquests aspectes entre els residents al llarg de l'estructura socioresidencial metropolitana evidencien novament pautes d'iniquitat urbana en funció del lloc de residència. En el cas de l'accessibilitat als equipaments, les àrees socioresidencials que presenten majors problemes són les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* i les *zones envellides o degradades*. En relació a les primeres destaca sobretot la mala accessibilitat als serveis sanitaris d'atenció primària (17,1%), a caixers automàtics (10,7%) i a comerços, tant especialitzats (11,8%) com d'aliments o d'altres articles d'ús diari (11,0%). En canvi, a les *zones envellides o degradades* la principal problemàtica que reflecteixen els resultats de la taula 15 és l'accessibilitat a equipaments d'oci i lleure (12,2%) i en menor grau també a comerços (8,0% a comerços d'aliments o d'altres articles d'ús diari i 8,8% a comerços especialitzats) i serveis sanitaris d'atenció primària (7,7%).

Taula 15. Mala accessibilitat a equipaments. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Comerços d'aliments o altres articles d'ús diari	Comerços especialitzats	Caixers automàtics	Serveis sanitaris d'atenció primària	Centres d'ensenyament obligatori	Equipaments d'oci i lleure
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	11,0	11,8	10,7	17,1	..	5,6
Barris de noves classes mitjanes urbanes	0,4	1,6	1,0	0,4	..	2,6
Àrees d'afluència de famílies amb fills	0,0	0,9	0,0	0,9	..	..
Àrees mixtes de classes intermèdies	3,8	5,9	3,1	6,2	4,9	3,4
Barriades obreres	3,6	5,0	2,7	4,3	2,7	6,1
Zones envellides o degradades	8,0	8,8	5,9	7,7	..	12,2
Total	4,5	5,8	3,7	6,0	4,1	4,9

.. Dades estadísticament no significatives.

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Per altra banda, respecte a la qualitat dels serveis és als *barris de noves classes mitjanes* on es detecta una major queixa per part dels veïns, especialment respecte a la manca de zones verdes i espais d'esbarjo (29,6%), a la brutícia dels carrers (26,7%) i a la manca d'enllumenat (13,0%). El problema de la manca de zones verdes i d'esbarjo també apareix amb certa rellevància a les *àrees mixtes de classes intermèdies* (20,5%), mentre que les àrees amb més problemes en l'asfaltat dels carrers segons els residents són les *àrees de classes mitjanes i altes* (9,6%) i a les *barriades obreres* (8,2%).

Taula 16. Deficiències de serveis a l'entorn residencial. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Enllumenat del carrer	Asfaltat	Neteja del carrer	Zones verdes i espais d'esbarjo
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	6,0	9,6	8,7	9,9
Barris de noves classes mitjanes urbanes	13,0	6,5	26,7	29,6
Àrees d'afluència de famílies amb fills	6,9	7,2	1,1	6,0
Àrees mixtes de classes intermèdies	5,1	7,1	10,4	20,5
Barriades obreres	6,6	8,2	13,4	10,3
Zones envellides o degradades	6,7	5,7	8,7	11,9
Total	6,6	7,6	11,9	14,6

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

5.3. La connectivitat de les àrees residencials de l'àrea metropolitana de Barcelona

Per últim, un altre aspecte important a tenir en compte en termes d'equitat urbana és el grau de connectivitat que presenten cadascun dels fragments que componen l'estructura socioresidencial metropolitana amb el tot. Per tal de realitzar una aproximació a aquesta qüestió s'ha atès a la disponibilitat de transport públic des de cadascuna de les àrees socioresidencials. Com ja apareixia anteriorment, les zones que presenten majors problemes en aquest sentit són les que tenen una localització predominantment perifèrica, com ara les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* i les *àrees d'afluència de famílies amb fills*. En tot cas, són les primeres les que mostren un major problema de disponibilitat de transport públic urbà (16,7%), mentre que la disponibilitat de transport públic interurbà sí que és un problema extensible als dos tipus d'entorns residencials (24,6% i 14,5%, respectivament).

Taula 17. Valoració dolenta o molt dolenta de la disponibilitat del transport públic. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011

	Transport públic urbà	Transport públic interurbà
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	16,7	24,6
Barris de noves classes mitjanes urbanes	3,6	5,9
Àrees d'afluència de famílies amb fills	5,9	14,5
Àrees mixtes de classes intermèdies	4,2	6,6
Barriades obreres	3,9	5,7
Zones envellides o degradades	3,1	1,6
Total	5,5	8,2

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

La taula 18 aporta més informació sobre aquesta qüestió, posant de manifest que si bé no es produeixen diferències significatives segons el lloc de residència en la durada dels desplaçaments a la feina quan es realitzen a peu, en bicicleta o en transport privat, aquestes diferències sí que són més rellevants quan aquests desplaçaments es realitzen en transports públic. Les *àrees residencials de classes mitjanes i altes* amb una mitjana de 40,1 minuts torna a ser el tipus d'àrea residencial més perjudicat en aquest sentit, seguit de les *barriades obreres* amb 37,8 minuts de mitjana. En aquesta ocasió, però, no es disposen de dades estadísticament significatives pels *barris de noves classes mitjanes urbanes* i ni per les *àrees d'afluència de famílies amb fills*.

Taula 18. Durada mitjana dels desplaçaments a la feina. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011. Minuts

	A peu/bicicleta	Privat	Públic
Àrees residencials de classes mitjanes i altes	12,6	23,5	40,1
Barris de noves classes mitjanes urbanes	..	..	..
Àrees d'afluència de famílies amb fills	..	..	..
Àrees mixtes de classes intermèdies	11,1	22,1	34,7
Barriades obreres	13,2	24,7	37,8
Zones envellides o degradades	12,0	25,1	30,8
Total	11,6	23,1	36,5

.. Dades estadísticament no significatives.

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011

6. CONCLUSIONS

Durant les dues darreres dècades l'estructura socioresidencial de l'àrea metropolitana de Barcelona s'ha tornat més complexa, apareixent noves formes espacials. Aquesta creixent fragmentació socioterritorial de la metròpoli barcelonina la situa en la mateixa línia que d'altres grans ciutats d'arreu del món, un fenomen que alguns autors atribueixen principalment als efectes que desencadenen sobre l'estructura social urbana la globalització i la desindustrialització en (Marcuse, 2000; Marcuse i Van Kempen, 2002). Un clar exemple d'aquesta dinàmica urbana és l'emergència en els darrers anys dels *barris de noves classes mitjanes urbanes* al centre del municipi de Barcelona, habitades per població més aviat jove i qualificada, predominantment d'origen estranger, que viu en habitatges de lloguer en llars sense nens dependents. La gestació d'aquest fenomen socioespacial té en gran part a veure amb els canvis en l'estructura de classes urbana que es deriva de la desindustrialització, marcat per l'augment de treballadores de serveis qualificats i no qualificats en detriment de la resta (Hamnett, 1984). Aquesta reestructuració de classes muda els perfils de residents urbans, donant peu a noves pautes culturals i de consum a la ciutat on es podria enquadrar aquestes "noves classes mitjanes urbanes" (Bailey i Robertson, 1997; Smith, 1986). La tensió interna que presenten en el seu caràcter les *àrees mixtes d'ocupacions intermèdies* i les *barriades obreres*, reflecteix també els efectes de la desindustrialització a Barcelona, però a la inversa. És a dir, es tracta dels tipus d'àrees socioresidencials que requereixen una major adaptació a la transformació postindustrial de la ciutat, ja que la seva naturalesa respon més a lògiques de la ciutat industrial. De fet, les *àrees mixtes de classes intermèdies* són les que més terreny han cedit davant l'aparició de noves realitats urbanes i, com s'ha vist, en la seva composició interna les ocupacions intermèdies estan cedint cada vegada més espai als professionals i directius. Una cosa similar passa a les *barriades obreres* que també han experimentat una intensa transformació en la seva composició social, marcada sobretot per la substitució entre els residents d'obrers tradicionals de la indústria i la construcció per treballadors semiquualificats de serveis.

Un element que es podria identificar com a efecte directe de la globalització és l'intens procés migratori que va tenir lloc a la metròpoli de Barcelona amb el canvi de segle (Fullaondo, 2007), el qual podria haver afectat també l'estructura socioresidencial metropolitana. Tanmateix, els resultats demostren en la línia d'altres estudis que l'assimilació de població estrangera procedent de països pobres ha estat diversificada en termes territorials, instal·lant-se especialment tant en *barriades obreres* com en *zones envellides*

o degradades (Musterd i Fullaondo, 2008), evitant-se en tot cas la configuració de guetos o enclavaments ètnics amb un pes específic en l'estructura socioresidencial de l'àrea metropolitana de Barcelona (Galeano et al., 2014; Martori i Apparicio, 2011).

A banda d'aquests efectes atribuïbles a la transformació de l'estructura productiva urbana i a la globalització, també comuns a d'altres realitats urbanes occidentals, els resultats obtinguts palesen també d'altres qüestions que tenen a veure amb processos més específics del context de Barcelona, com, per exemple, les conseqüències que es desprenen del darrer boom immobiliari. La dinàmica seguida pel mercat immobiliari durant el període 1997-2007, caracteritzada per l'augment incessant de preus dels habitatges i les facilitats atorgades per les entitats financeres en l'accés als crèdits hipotecaris (Rodríguez, 2006), adquireix una gran rellevància en la conformació de les *àrees d'afluència de famílies amb fills* a la primera corona metropolitana. Aquest tipus d'àrea socioresidencial apareix en localitzacions amb una alta oferta d'habitatges de compra a preus relativament assequibles, circumstàncies que afavoreixen l'arribada de famílies joves, especialment de llars recentment creades o de llars amb presència de nens dependents de curta edat.

En termes de desigualtat urbana, l'anàlisi realitzada aporta també informació rellevant sobre com el mercat immobiliari retroalimenta la desigualtat social. En primer lloc, es pot dir que constitueix en si mateix un dels principals mecanismes de producció de diferenciació residencial. Els resultats posen de manifest clarament com les oportunitats per escollir el lloc de residència són diferents entre la població metropolitana, essent els residents de les àrees més desafavorides els que responen més a una pauta de localització residencial involuntària o forçada per les constriccions del mercat immobiliari. En segon lloc, la qüestió de l'habitatge també apareix com un agreujant de les situacions de pobresa, tant des del punt de vista del impacte que tenen els costos de l'habitatge en les rendes familiars, com des del punt de vista de les condicions d'habitabilitat i de l'entorn residencial. Les *zones envellides o degradades* són les que es mostren clarament més afectades en aquest sentit. En canvi, malgrat que caldria una anàlisi més exhaustiva, l'àrea metropolitana de Barcelona no presenta problemes excessivament rellevants en quant a la distribució d'equipaments, ni tampoc en quant a la connectivitat de les diferents àrees socioresidencials. No obstant això, els resultats apunten que per tal de millorar l'equitat urbana caldria atendre millor les necessitats que presenten en aquest sentit les *àrees residencials de classes mitjanes i altes*, així com les de les *zones degradades o envellides* i les *barriades obreres*, que són les que presenten una situació més desfavorida en part per la seva posició perifèrica en l'estructura urbana.

BIBLIOGRAFÍA

- Abrahamson, M., i Johnson, P. (1974). The Social ecology of Madrid: Stratification in comparative perspective. *Demography*, (11), 521–532.
- Abu-Lughod, J. (1969). Testing the theory of social area analysis. The ecology of Cairo, Egypt. *American Sociological Review*, 34(2), 198–212.
- Alguacil, A., Alguacil, J., Arasan, J., Fernández, G., Paniagua, J. L., Olea, S., i Renes, V. (2013). *La vivienda en España en el siglo XXI: Diagnóstico del modelo residencial y propuestas para otra política de vivienda*. Madrid: Cáritas y Fundación Foessa.
- Aurtenetxe, J. (1989). *Estructura urbana y diferenciación residencial: el caso de Bilbao*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Bailey, N., i Robertson, D. (1997). Housing Renewal, Urban Policy and Gentrification. *Urban Studies*, 34(4), 561–578.
- Barbosa, E. M. (2001). Urban Spatial Segregation and Social Differentiation: Foundation for a Typological Analysis. Presented at the International Seminar on Segregation in the City, Cambridge.
- Basulto, J., i Arias, C. (1989). Un estudio sobre la diferenciación residencial en el espacio urbano de Sevilla. *Ciudad Y Territorio. Estudios Territoriales*, (79), 85–92.
- Berry, B., i Rees, P. (1969). The factorial ecology of Calcutta. *American Journal of Sociology*, (47), 445–491.
- Brewer, J., i Hunter, A. (2006). *Foundations of Multimethod Research: Synthesizing Styles*. Thousand Oaks: Sage.
- Caballé, F. (2010). Desaparece el barrio de Icària, nace la Vila Olímpica. *Biblio 3W: Revista Bibliográfica De Geografía Y Ciencias Sociales*, 15(895), 1–11.
- Carrera, J., i López, E. (2014). *Construcción de ciudades más equitativas: Políticas públicas para la inclusión en América Latina*. Nairobi: UNHabitat.
- Cassiers, T., i Kesteloot, C. (2012). Socio-spatial Inequalities and Social Cohesion in European Cities. *Urban Studies*, 49(9), 1909–1924.
- Castells, M. (2004). *La cuestión urbana*. Madrid: Siglo XXI.

- Castells, M., i Mollenkopf, J. (1991). Conclusion: Is New York a Dual City? A J. Mollenkopf i M. Castells (Eds.), *Dual City: Restructuring New York* (pp. 399–418). Nueva York: The Russell Sage Foundation.
- Cea D'Ancona, M. Á. (2004). *Análisis multivariable: Teoría y práctica en la investigación social*. Madrid: Editorial Síntesis.
- Costa, M., i Porcel, S. (2013). L'estructura socioespacial de la regió metropolitana de Barcelona des d'una aproximació multimètode. Una proposta metodològica per a l'estudi de la diferenciació socioresidencial. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 59(2), 315–345.
- del Campo, A. (1983). Una aplicación de Ecología Factorial al estudio de pautas espaciales de segregación social en el municipio de Madrid. *Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales*, (57-58), 137–154.
- Díaz, M. Á. (1986). Alcalá de Henares: la diferenciación residencial en una ciudad histórica del área metropolitana de Madrid. *Anales de Geografía de la Universidad Complutense*, (6), 1–20.
- Domínguez, M., i López-Roldán, P. (1996). La construcció de tipologies: procés i tècniques d'anàlisi de dades. *Papers*, (48), 31–39.
- Duhau, E., i Giglia, Á. (2008). *Las reglas del desorden: habitar la metrópoli*. México D.F.: Siglo XXI.
- Erzberguer, C., i Kelle, U. (2003). Making inferences in mixed methods: the rules of integration. A A. Tashakori i C. Teddlie (Eds.), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research* (pp. 457–458). Thousand Oaks: Sage.
- Fernández, F. (1978). *Geografía factorial del área urbana de Granada*. Granada: Universidad de Granada.
- Ferras, R. (1977). *Barcelone: croissance d'une métropole*. Paris: Anthropos.
- Fullaondo, A. (2007). La inmigración en España: una aproximación metropolitana comparada. *Arquitectura, Ciudad Y Entorno*, 2(4), 497–518.
- Galeano, J. M., Sabater, A., i Domingo, A. (2014). Formació i evolució dels enclavaments ètnics a Catalunya abans i durant la crisi econòmica. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 60(2), 261–288.

- Gans, H. (1962). *The Urban Villagers: Group and social class in the life of italo-americans*. Nueva York: The Free Press.
- González, C., i Murrià, M. (2011). La seguretat des d'una perspectiva metropolitana. El cas de Barcelona. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, (53), 75–80.
- González, M. J. (1987). *Diferenciación socioeconómica en la ciudad de León*. León: Universidad de León.
- Haase, T., i Pratschke, J. (2005). *Deprivation and its Spatial Articulation in the Republic of Ireland: New Measures of Deprivation based on the Census of Population, 1991, 1996 and 2002*. Dublín: Area Development Management.
- Hamnett, C. (1984). Gentrification and Residential Location Theory: A Review and Assessment. A J. Van Weesep i S. Musterd (Eds.), *Geography and the Urban Environment. Progress in Research and Applications* (pp. 283–319). Chichester: Wiley.
- Harloe, M., i Fainstein, S. S. (1992). Conclusion: The divided cities. A S. S. Fainstein, I. Gordon, i M. Harloe (Eds.), *Divided Cities: New York i London in the Contemporary World* (pp. 236–268). Oxford: Blackwell.
- Harvey, D. (1977). *Urbanismo y Desigualdad Social*. Madrid: Siglo XXI.
- Hatz, G. (2009). Features and Dynamics of Socio-Spatial Differentiation in Vienna and the Vienna Metropolitan Region. *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie*, 100(4), 485–501.
- Jessop, B., Brenner, N., i Jones, M. (2008). Theorizing sociospatial relations. *Environment and Planning D: Society and Space*, 26(3), 389–401.
- Jiménez-Blasco, B. C. (1987). Diferenciación residencial y áreas sociales de la ciudad. *Documentación Social*, (67), 219–229.
- Lefebvre, H. (1978). *El derecho a la ciudad*. Barcelona: Península.
- Lozares, C., i Domínguez, M. (1993). *Enquesta de la Regió de Barcelona. Territori i realitat social: les zones socio-demogràfiques de la RMB*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

- Lozares, C., i Domínguez, M. (1996). Tratamiento multivariado de subpoblaciones en una gran encuesta social: la construcción de zonas sociales. *Papers*, (48), 71–87.
- Lozares, C., López-Roldán, P., i Flores, J. L. (2003). *Enquesta de la Regió de Barcelona. Zones socials*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- Lozares, C., Martín, A., i López-Roldán, P. (1998). El tratamiento multiestratégico en la investigación sociológica. *Papers*, (55), 27–43.
- López-Roldán, P. (1996). La construcción de tipologías: metodología de análisis. *Papers*, (48), 9–19.
- Maloutas, T. (2012). Introduction: Residential Segregation in Context. In T. Maloutas i K. Fujita (Eds.), *Residential Segregation in Comparative Perspective* (pp. 1–36). Farnham.
- Marcuse, P. (1993). What's So New About Divided Cities? *International Journal of Urban and Regional Research*, 17(3), 355–365.
- Marcuse, P. (2001). Enclaves Yes, Ghettoes, No: Segregation and the State. Presentat en el International Seminar on Segregation in the City, Cambridge.
- Marcuse, P., i Van Kempen, R. (2000). Conclusion: A Changed Spatial Order. A P. Marcuse i R. Van Kempen (Eds.), *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* Oxford: Blackwell.
- Marcuse, P., i Van Kempen, R. (2002). States, Cities, and the Partitioning of Urban Space: Conclusions. A P. Marcuse i R. Van Kempen (Eds.), *Of States and Cities: The Partitioning of Urban Space*. Oxford: Oxford University Press.
- Martori, J. C., i Aparicio, P. (2011). Changes in Spatial Patterns Of The Immigrant Population Of A Southern European Metropolis: The Case Of The Barcelona Metropolitan Area (2001-2008). *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie*, 102(5), 562–581.
- Massey, D. S., i Denton, N. A. (1988). The Dimensions of Residential Segregation. *Social Forces*, 67(2), 281–315.

- Moran-Ellis, J., Alexander, V. D., Cronin, A., Dickinson, M., Fielding, J., Sleney, J., i Thomas, H. (2006). Triangulation and integration: processes, claims and implications. *Qualitative Research*, 6(1), 45–59.
- Morse, J. M. (2003). Principles of Mixed Methods and Multimethods Research Design. A A. Tashakori i C. Teddlie (Eds.), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research* (pp. 189–208). Thousand Oaks: Sage.
- Murdie, R. A. (1969). *The Factorial Ecology in Metropolitan Toronto, 1951-1961: An Essay on the Social Geography of the City*. Chicago: Department of Geography of Chicago. Research Paper.
- Musterd, S. (2005). Social and ethnic segregation in Europe: Levels, causes and effects. *Journal of Urban Affairs*, 27(3), 331–348.
- Musterd, S., i Fullaondo, A. (2008). Ethnic segregation and the housing market in two cities in northern and southern Europe: the cases of Amsterdam and Barcelona. *Arquitectura, Ciudad Y Entorno*, 3(8), 93–114.
- Ocaña, C. (1985). Sobre los factores de diferenciación de las áreas sociales. *Paralelo 37*, (8-9), 389–402.
- OCDE. (2014). *How's Life in Your Region? Measuring Regional and Local Well-Being for Policy Making*. París: OCDE Publications.
- Pérez, E., i Santos, C. (2011). Diferenciación socioespacial en la Zona Metropolitana de la Ciudad de México. *Investigaciones Geográficas*, (74), 92–116.
- Porcel, S., Costa, M., Fernández, M., i Navarro-Varas, L. (2011). *Habitus i hàbitat. La incidència de la segregació urbana entre la població jove de la Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Opinió.
- Rees, P. (1968). *The factorial ecology of metropolitan Chicago, 1960*. Chicago: University of Chicago.
- Rodríguez, Jorge. (2001). *Segregación residencial socioeconómica: ¿qué es?, ¿cómo se mide?, ¿qué está pasando?, ¿importa?* CEPAL (pp. 1–80). Santiago de Chile: CEPAL.
- Rodríguez, Julio. (2006). Los booms inmobiliarios en España: un análisis de tres períodos. *Papeles De Economía Española*, (109), 76–90.

- Sarasa, S., Porcel, S., i Navarro-Varas, L. (2013). L'impacte social de la crisi a l'àrea metropolitana de Barcelona i a Catalunya. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, (56), 10–88.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Secchi, B. (2015). *La ciudad de ricos y la ciudad de pobres*. Madrid: Libros de la Catarata.
- Shevky, E., i Bell, W. (1955). *Social Area Analysis: Theory, Illustrative Application and Computational Procedures*. Stanford: Stanford University Press.
- Shevky, E., i Williams, M. (1949). *The Social Areas of Los Angeles: Analysis and Typology*. Berkeley: University of California Press.
- Smith, N. (1986). Gentrification, the frontier, and the restructuring of urban space. A N. Smith i P. Williams (Eds.), *Gentrification of the city* (pp. 15–34). Londres: Allen i Unwin.
- Solà-Morales, M. (1970). Factorialización de características de un área suburbana. *Revista de Geografía*, 4(2), 159–186.
- Stahura, J. (1979). A factorial ecology of suburban America: 1960-1970. *Sociological Focus*, 12(1), 9–19.
- Suttles, G. (1968). *The social order of slum: ethnicity and territory in the inner city*. Chicago: The University Chicago Press.
- Sweetser, F. (1965). Factor structure and ecological structure in Helsinki and Boston. *Acta Sociologica*, (8), 205–255.
- Timms, D. (1975). *The Urban Mosaic: Towards a Theory of Residential Differentiation*. Oxford: Cambridge University Press.
- Tryon, R. (1955). *Identification of social areas by cluster analysis: a general method with an application to the San Francisco bay area*. Berkeley: University of California Press.
- Vilagrà, J. (1995). Segregación social urbana: introducción a un proyecto de investigación. *Anales de Geografía de la Universidad Complutense*, (15), 817–830.
- White, M. J. (1988). *American Neighborhoods and Residential Differentiation*. New York: Russell Sage Foundation.

White, P. (1984). *The West European City: A Social Geography*. Essex: Longman.